

Η ΙΩΑΝΝΕΙΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ ΘΡΟΝΟΥ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΥΠΟ
ΒΛΑΣΙΟΥ Ι. ΦΕΙΔΑ
Καθηγητού του Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

1. Ἡ ἰδέα τῆς ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου καὶ ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας.

Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀποστολικότητος τῶν θρόνων συνεδέθη ἀρρήκτως εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας ἀφ' ἐνὸς μὲν πρὸς τὸ ἐξαιρετικὸν κῦρος εἰς ζητήματα πίστεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς τὴν διαμόρφωσιν ἐξαιρετικῆς διοικητικῆς δικαιοδοσίας. Καὶ αἱ δύο αὐταὶ προοπτικαὶ ἀξιοποιήσεως τῆς ἀρχῆς τῆς ἀποστολικότητος ὑποδηλοῦν τὴν ἐξαιρετικὴν σπουδαιότητα, τὴν ὁποίαν πάντοτε ἀπέδωσεν ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸ καθ' ὅλου περιεχόμενον τοῦ κριτηρίου τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς. Ἡ κριτικὴ ἀξιολόγησις τῶν εὐρύτερων ἱστορικῶν ἐξελίξεων εἰς τὴν κατανόησιν καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ἀρχῆς τῆς ἀποστολικότητος τῶν θρόνων, εἰδικώτερον ὑπὸ τὴν προοπτικὴν τοῦ κριτηρίου τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς, συνεπάγεται, ὡς γνωστόν, τὴν παρακολούθησιν τῆς ὅλης ἐξελίξεως τῶν μορφῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας, ἰδίᾳ δὲ τῆς γνωστῆς ἀντιπαραθέσεως Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως¹.

* Εἰσήγησις εἰς τὸ Διεθνὲς Συμπόσιον τῆς Πάτμου (22-24 Σεπτ. 1988) διὰ τὰ «900 χρόνια Ἱστορικῆς Μαρτυρίας (1088-1988)» τῆς Ἱ. Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. ΔΙΠΤΥΧΩΝ ΠΑΡΑΦΥΛΛΑ, 2, 1989, 53-86.

1. Β. Ι. Φειδᾶ, Ὁ θεσμὸς τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν, τόμ. I-II, Ἀθῆναι 1969, 1970. Εἰς τὸ δῆτομον αὐτὸ ἔργον ἐξετάζεται ἡ ὅλη ἐξέλιξις τῶν διαδοχικῶν μορφῶν ὀργανώσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως κατὰ τὴν μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ Α' (527-565) περίοδον, ἰδίᾳ δὲ ἡ διαμόρφωσις τοῦ κανονικοῦ θεσμοῦ τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν, ὁ ὁποῖος καθιερώθη διὰ τῶν διοικητικῶν ἀποφάσεων τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου (451) καὶ ἐλειτούργησεν ἀμέσως κατὰ τὴν περίοδον τοῦ λεγομένου Ἀκακιανοῦ σχίσματος (484-519). Εἰδικώτερον ὁμοῦς διὰ τὸ συγκεκριμένον θέμα περὶ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ θρόνου τῆς Νέας Ρώμης καὶ περὶ τὴν ἀντιπαράθεσιν τῶν θρόνων Πρεσβυτέρας καὶ Νέας Ρώμης βλ. τόμ. I, σσ. 157-167, 229-324, τόμ. II, σσ. 10-71, 112-160, ἐνθα προβάλλονται τὰ κανονικὰ κριτήρια τῶν «πρεσβείων τιμῆς» καὶ τοῦ «δικαίου τῶν χειροτονιῶν» ὡς καθοριστικὰ διὰ τὴν διαμόρφωσιν ὄχι μόνον τοῦ «πατριαρχικοῦ δικαίου» τῶν πέντε θρόνων, ἀλλὰ καὶ τῆς «τάξεως προκαθεδρίας» αὐτῶν, ἰδίᾳ δὲ τῶν κανονικῶν προνομίων τοῦ «Πρώτου θρόνου» (prima sedes), εἰς τὰ ὁποῖα μετεῖχον ἰσοτίμως οἱ θρόνοι τῆς Πρεσβυτέρας καὶ τῆς Νέας Ρώμης.

Ἡ περὶ τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς ἐκκλησιαστικὴ συνειδήσις ἐμπεριεῖχε τὴν ἄρρηκτον καὶ ὄργανικὴν ἐνότητα τῶν δύο θεμελιωδῶν προοπτικῶν τῆς ἀρχῆς τῆς ἀποστολικότητος, ἤτοι ἀφ' ἐνὸς μὲν τῆς διαδοχῆς τάξεως εἰς τὴν ἀποστολικὴν λειτουργίαν τῆς ἐπισκοπῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς διαδοχῆς πίστεως, κατὰ τὴν κλασικὴν καὶ ἀστασίαστον διακήρυξιν τοῦ Εἰρηναίου Λουγδούνου: «*Τῇ αὐτῇ τάξει καὶ τῇ αὐτῇ διδασκῇ ἢ τε ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ παράδοσις καὶ τὸ τῆς ἀληθείας κήρυγμα κατήντηκεν εἰς ἡμᾶς*»². Μόνη ἡ διαδοχὴ τάξεως ἐν τῇ ἀποστολικῇ λειτουργίᾳ τῆς ἐπισκοπῆς, ἄνευ δηλαδὴ τῆς αὐθεντικῆς καὶ ἀδιακόπου διαδοχῆς ἐν τῇ ἀποστολικῇ διδασκῇ, καθίστατο ἀδιάφορος ἢ καὶ ἄχρηστος ἐξωτερικὸς τύπος, ὡς ἄλλως τε καὶ μόνη ἡ διαδοχὴ πίστεως, ἄνευ τῆς διαδοχῆς τάξεως, καθίστατο ἀδιανόητος ἢ καὶ ἀδύνατος. Οἰαδήποτε, λοιπόν, τάσις αὐτονομήσεως ἐκατέρου τῶν δύο αὐτῶν σταθερῶν πόλων τῆς ἐννοίας τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς θὰ ἀνέτρεπε τὴν ἰσορροπίαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῆς λειτουργίας τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνειδήσεως.

Ἐν τούτοις, ἡ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν κυρίως τοῦ Δ' αἰῶνος χρησιμοποίησις τοῦ κριτηρίου τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς διὰ τὴν διεκδίκησιν ἐξαιρετικῆς διοικητικῆς δικαιοδοσίας, εἰς τοπικὸν ἢ καὶ εἰς εὐρύτερον πλαίσιον, ἐθεμελιώθη ἐπὶ τινος ὑπερτονισμοῦ τῆς διαδοχῆς τάξεως ἐναντι τῆς διαδοχῆς πίστεως. Οὕτω, καίτοι οὐδόλως ἠγνοήθη ἡ προοπτικὴ τῆς διαδοχῆς πίστεως, ὡς οὐσιώδους στοιχείου τῆς ἀποστολικότητος τῶν θρόνων, ἐν τούτοις προεβάλλετο ἰδιαζόντως ἡ συνεχῆς καὶ ἀδιάκοπος ἀπὸ τῶν ἀποστόλων διαδοχὴ τάξεως τόσον ἐν τῇ ἀποστολικῇ λειτουργίᾳ τῆς ἐπισκοπῆς, ὅσον καὶ ἐν τῇ αὐτῇ τοπικῇ ἐκκλησίᾳ. Ἡ ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ καὶ εἰς σαφῆ ἀντίθεσιν πρὸς τὰς διεκδικήσεις τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως διαμορφωθείσα ἐν Ρώμῃ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος θεωρία περὶ τῆς ὑπεροχῆς τῶν ἐχόντων ἄμεσον ἢ ἔμμεσον Πέτριον ἀποστολικότητα θρόνων Ρώμης, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας ἐνίσχυσεν ἔτι μᾶλλον τὴν μονομερῆ στροφὴν πρὸς τὴν διαδοχὴν τάξεως καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὴν αὐθεντίαν τοῦ ἰδρυτοῦ τῶν ἀποστολικῶν θρόνων ἀποστόλου. Βεβαίως, τὸ κριτήριον τῆς θεωρίας τῆς Πετρείου ἀποστολικότητος ἀπερρίπτετο ὑπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνειδήσεως τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλ' ὅπωςδήποτε δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀγνοηθῇ πλήρως καὶ εἰς τὴν μακρὰν ἐκκλησιαστικὴν ἀντιπαράθεσιν μεταξύ Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ ἀντιπαράθεσις Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως εἶχεν ὁμῶς ἐ-

2. Adversus Haereses., III,3,3.

τερόκεντρον προσέγγισιν τοῦ κριτηρίου τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς τῶν θρόνων, διότι ἢ μὲν Ρώμῃ ἔδιδεν ἀπόλυτον προτεραιότητα εἰς τὴν προοπτικὴν τῆς διαδοχῆς τάξεως, ἢ δὲ Κωνσταντινούπολις εἰς τὴν προοπτικὴν τῆς διαδοχῆς πίστεως. Ἡ πρώτη προοπτικὴ ἐχρησιμοποιεῖτο συνήθως διὰ τὴν θεμελίωσιν ἀξιώσεων ὑπεροχῆς μεταξὺ τῶν ἀποστολικῶν θρόνων, ἐνῶ ἢ δευτέρα προοπτικὴ ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν βεβαίωσιν τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐθεντικῆς καὶ συνεχοῦς βιώσεως τῆς ἀποστολικῆς πίστεως. Διὰ τὴν πρώτην ὁ ἰδρυτὴς τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου ἀπόστολος προσέλαβεν ἰδιάζουσαν σπουδαιότητα, ἐνῶ διὰ τὴν δευτέραν ἢ ἀναφορὰ εἰς τὸν ἰδρυτὴν ἦτο μία ἀπλὴ ἐπιβεβαίωσις τῆς ἀναγωγῆς τῆς βιουμένης πίστεως εἰς τοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους. Ἐν τούτοις, ἢ ἐπιβεβαίωσις τῆς ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου διὰ τῆς ἀναγωγῆς αὐτῆς εἰς τὸν ἰδρυτὴν τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας ἀπόστολον ἐκαλλιεργεῖτο ὑπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνειδήσεως ἀδιαφόρως τῆς ἀποδιδομένης προτεραιότητος εἰς τὴν τοιαύτην ἢ τὴν τοιαύτην κατανόησιν τῆς ἐννοίας τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς.

Ἐπὶ τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἐκαλλιεργήθη καὶ ἀνεπτύχθη ἐν Βυζαντίῳ ἢ παράδοσις περὶ τὴν σχέσιν τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου πρὸς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ σύνδεσις τῆς ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸν Πρωτόκλητον τῶν ἀποστόλων Ἀνδρέαν ἐθεωρήθη, ὑπὸ δυτικῶν κυρίως βυζαντινολόγων, ὡς μία μεταγενεστέρα ἐπινόησις πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῶν ἐπὶ τῆς Πετρείου ἀποστολικότητος θεμελιωμένων παπικῶν διεκδικήσεων. Οὕτως, ὁ F. Dölger³ ὑπεστήριξεν ὅτι ἢ σύνδεσις αὐτὴ ὑπῆρξεν ἐπινόησις καὶ δημιουργία τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Φωτίου (Θ' αἰών), ἐνῶ ὁ πολὺς Fr. Dvornik⁴ προσεπάθησε νὰ δεῖξῃ, διὰ κριτικῆς ἀξιολογήσεως ἀφ' ἐνὸς μὲν τῆς ὅλης ἀποκρύφου παραδόσεως περὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῶν μαρτυριῶν τῶν πηγῶν τῆς δυτικῆς καὶ τῆς ἀνατολικῆς πατερικῆς παραδόσεως, ὅτι ἢ σύνδεσις αὐτὴ προϋπήρχε μὲν τοῦ ἱεροῦ Φωτίου, ἀλλ' εἶναι ὁπωσδήποτε μεταγενεστέρα τῆς πρώτης εἰκονομαχικῆς περιόδου (727-787).

3. F. Dölger, «Rom in der Gedankenwelt der Byzantiner», *Zeitschrift für Kirchengeschichte*, 56, 1937, 40 κ.έξ.

4. Fr. Dvornik, *The Idea of Apostolicity in Byzantium and the Legend of the Apostle Andrew*, Cambridge Mass., 1958. Τὰ βασικὰ ἀπόκρυφα κείμενα περὶ τὴν ἀποστολικὴν δρᾶσιν καὶ τὸ μαρτύριον τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου, βλ. ἐν *Analecta Bollandiana*, 13, 1894, 309 κ.έξ. Εἰς τὸ ἔργον τοῦ Fr. Dvornik ὑπάρχει ὅλη ἢ σχετικὴ περὶ τὸ θέμα τῆς ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως πλουσία βιβλιογραφία, τὴν ὁποίαν δὲν καταχωρίζομεν εἰς τὴν μελέτην αὐτήν.

Εἶναι γεγονός, ὅτι ἡ ιδιότυπος ἀπόκρυφος γραμματεία τῶν πρώτων αἰώνων περὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ εὐρυτέρου κύκλου τῶν ἀποστόλων εἶναι ἐπιδεικτικὴ ποικίλης κριτικῆς ἀξιολογήσεως τόσο ὡς πρὸς τὴν ἀξιοπιστίαν, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὴν χρονολόγησιν, διὸ καὶ αἱ «Πράξεις» Ἀνδρέου προσφέρονται διὰ ποικίλας τοιαύτας ἐρμηνευτικὰς προσεγγίσεις. Τὸ ἐκτενὲς ἔργον τοῦ Fr. Dvornik ἀποτελεῖ μίαν χαρακτηριστικὴν ἀπόδειξιν τῶν δυνατοτήτων μεταθέσεως τῶν χρονολογικῶν πλαισίων τῆς ἀποκρύφου παραδόσεως περὶ τὴν ἀποστολικὴν δρᾶσιν τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου. Ἐν τούτοις, ἔξαιρουμένου τοῦ χρόνου συνδέσεως τῆς παραδόσεως αὐτῆς πρὸς τὴν ἀποστολικότητα τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οὐδέποτε τις διενόηθη ἢ δύναται ἠτιολογημένως νὰ ὑποστηρίξη, ὅτι ἡ περὶ Ἀνδρέου ἀπόκρυφος παράδοσις ἦτο ἄγνωστος κατὰ τὸν Δ' καὶ τὸν Ε' αἰῶνα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸ Βυζάντιον γενικώτερον. Οὕτως, ὁ Fr. Dvornik ἀπέφυγε συστηματικῶς οἰανδήποτε σχετικὴν ἀμφισβήτησιν καὶ περιορίσθη ἀπλῶς εἰς τὴν κριτικὴν μελέτην τῆς ἱστορικῆς διαδικασίας συνδέσεως τῆς ἀναντιρρήτως γνωστῆς ἀποκρύφου ταύτης παραδόσεως πρὸς τὴν ἀποστολικότητα τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ὅπωςδήποτε γνωστὴ ἐν Βυζαντίῳ ἀπόκρυφος παράδοσις περὶ τὴν ἀποστολικὴν δρᾶσιν τοῦ Ἀνδρέου εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Ἑλλάδα, τὴν Σκυθίαν καὶ ἄλλαχοῦ, ἦτοι εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς κανονικῆς δικαιοδοσίας τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δὲν συνεδέθη εὐθέως πρὸς τὴν ἀποστολικότητα τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅφ' ἦν τοῦλάχιστον ἔννοιαν κατενόει καὶ κατανοεῖ εἰσέτι τὴν ἀποστολικότητα τῶν θρόνων ἢ Δύοις, διότι ἡ τυχὸν εὐθεῖα καὶ ἄμεσος σύνδεσις δὲν θὰ ἔδει νὰ εἶναι ἀμάρτυρος εἰς τὰς πηγὰς τοῦ Ε' ἢ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, ἦτοι τῆς μὴ εἰδικῆς ἀξιοποιήσεως ὑπὸ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῆς εὐρύτερον γνωστῆς ἀποκρύφου παραδόσεως περὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου, κατανοεῖται ἡ ὅλη ἐρευνητικὴ προσπάθεια τοῦ Fr. Dvornik, ὁ ὁποῖος: α) ὀρθῶς ἐπεσήμανε τὴν μέχρι τῆς εἰκονομαχίας τοῦλάχιστον σχετικὴν «ἀδιαφορίαν» τῶν Βυζαντινῶν πρὸς ἀξιοποίησιν τῆς ἀποκρύφου παραδόσεως διὰ τὴν εἰδικωτέραν σύνδεσιν αὐτῆς πρὸς τὴν ἀποστολικότητα τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ β) εὐλόγως συνέδεσε τὴν εἰδικὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς πρὸς τὴν δευτέραν κυρίως περίοδον τῆς εἰκονομαχίας (815-843).

Ἡ ὅλη ὅμως ἐπιχειρηματολογία τοῦ Fr. Dvornik ἀπορρέει ἔκτινος ἐσφαλμένου συλλογιστικοῦ πλάσματος, κατὰ τὸν ὅποιον ὡς ἀπόλυτον κριτήριον ἀξιολογήσεως τῆς ἀξιοπιστίας τῶν μαρτυριῶν θεωρεῖται αὐθαιρέτως ὁ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἀποστολικότητος «ἀθέμιτος»

τρόπον τινὰ ἀνταγωνισμὸς Πρεσβυτέρας καὶ Νέας Ρώμης. Τὸ «ἀθέμιτον» βεβαίως τοῦ ἀνταγωνισμοῦ αὐτοῦ προσδιορίζεται διὰ τῶν κριτηρίων τῆς δυτικῆς θεωρίας περὶ τοῦ παπικοῦ πρωτείου, ἐνῶ τὸ συλλογιστικὸν πλάσμα εἶναι αὐθαίρετον, διότι ἐφαρμόζει εἰς τὴν μελέτην τοῦ θέματος τῆς ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὰ κριτήρια τῆς περὶ ἀποστολικότητος παπικῆς θεωρίας, καίτοι ἡ θεωρία αὕτη ἐκρίνετο ἀπαράδεκτος εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἡ ὁποία εἶχεν διάφορον κατανόησιν τῆς ἐννοίας τῆς ἀποστολικότητος. Εἶναι ὁμως καὶ ἕτερόκεντρον πλάσμα, διότι τὸ «ἀθέμιτον» τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τονίζεται διὰ τῆς χρησιμοποίησεως ὡς ἀπολύτου κριτηρίου τῶν μονομερῶν παπικῶν διεκδικήσεων, ὡς δείκνυται καὶ ἐκ μόνου τοῦ γεγονότος, ὅτι ὑπὸ τοῦ συγγραφέως προβάλλεται συστηματικῶς ἡ πλήρης «ἀδιαφορία» τῶν Βυζαντινῶν διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῆς παραδόσεως Ἀνδρέου πρὸς θεμελίωσιν τῆς ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Οὕτω, ὁ Fr. Dvornik ἀποκρούει λ.χ. τὴν ἀξιοπιστίαν τῆς εὐλόγου μαρτυρίας, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν κατὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπίσκεψιν τοῦ πάπα Ἰωάννου Α' (525) προεβλήθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, τῇ συνδρομῇ καὶ τοῦ ἱστορικοῦ Προκοπίου, ἡ ἀποδοθεῖσα εἰς τὸν Δωρόθεον Τύρου παράδοσις περὶ τῆς χειροτονίας ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου τοῦ Στάχυος ὡς ἐπισκόπου Βυζαντίου εἰς Ἀργυρόπολιν⁵. Ὡς κύριον ἐπιχείρημα διὰ τὴν ἀπόρριψιν τῆς ἀξιοπιστίας τῆς μαρτυρίας ὁ Fr. Dvornik ἐχρησιμοποίησε τὸν περιέργον συλλογισμόν, ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἦτοι ἐὰν οἱ Βυζαντινοὶ συνέδεον κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα τὴν ἀποστολικότητα τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸν ἀπόστολον Ἀνδρέαν, οἱ πάπαι Ρώμης δὲν θὰ ἀνέπτυσσον εἰς τὴν Δύσιν τὴν ἐξαιρετικὴν τιμὴν τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου διὰ νὰ μὴ προσβάλουν ἐμμέσως τὴν ἀποστολικὴν ρίζαν τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως⁶!... Τοῦτο ὁμως σημαίνει ὅτι καὶ ἐν Βυζαντίῳ θὰ ἔ-

5. PG 92, 1072.

6. Fr. Dvornik, *The Idea...*, σ. 157 κ.ἐξ. Ἐν τούτοις, ἡ μετὰ τὴν ἄρσιν τοῦ Ἀκακιανοῦ σχίσματος (519) περίοδος εἶναι σημαντικὴ διὰ τὰς σχέσεις τῆς Πρεσβυτέρας καὶ τῆς Νέας Ρώμης, διότι εἶναι ἤδη γνωστὰ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν αἱ παπικαὶ διεκδικήσεις περὶ τῆς ἐξαιρετικῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐθεντίας τοῦ «Πρώτου θρόνου» (prima sedes), ὡς αὐταὶ διευτυπώθησαν ἰδίως ὑπὸ τοῦ πάπα Γελασίου Α' (492-496) καὶ ὡς προεβλήθησαν εἰς τὸν περίφημον «Λίβελλον» τοῦ πάπα Ὁρμίσδα (Formula Hormisdæ) διὰ τὴν ἄρσιν τοῦ Ἀκακιανοῦ σχίσματος (519). Ἡ Κωνσταντινούπολις, ὡς ἡ Νέα Ρώμη, διεξεδίκει ἴσην συμμετοχὴν εἰς τὴν αὐθεντίαν τοῦ «Πρώτου θρόνου» ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ 28 κανόνος τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου (451), διὸ καὶ ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀπέρριψε τὰς ἀντιθέτους παπικὰς διεκδικήσεις, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐτόνισε τὴν

δει κατ' ἀνάλογον τρόπον νὰ ὑπεβαθμίζετο ἡ τιμὴ πρὸς τὸν ἀπόστολον Πέτρον, διότι πρὸς αὐτὸν συνεδέοντο ἡ ἀποστολικότης καὶ αἱ διεκδικήσεις τοῦ παπικοῦ θρόνου! Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ὑποστηρίζεται ὑπὸ τοῦ Fr. Dvornik καὶ πάλιν περιέργως, ὅτι ὁ πάπας Γρηγόριος Α' (590-604) ἠγγύει τοιαύτην σύνδεσιν τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου πρὸς τὴν ἀποστολικότητα τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὴν διαμάχην αὐτοῦ πρὸς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννην Δ' τὸν Νηστευτὴν (585-595) περὶ τὸν τίτλον «*Οἰκουμενικός*», διότι ἐν ἐναντία περιπτώσει ὁ πάπας Γρηγόριος δὲν θὰ ἐπεδεικνυε τὴν γνωστὴν ἐξαιρετικὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τιμῆς τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου καὶ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν Ρώμην κ.λπ.⁷

2. Ἡ περὶ τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου παράδοσις καὶ ἡ ἀποστολικότης τοῦ θρόνου.

Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι ἡ κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Ἀκακιανοῦ σχίσματος (484-519) ὀξεία ἀντιπαράθεσις τῶν θρόνων τῆς Πρεσβυτέρας καὶ τῆς Νέας Ρώμης κατέληξεν εἰς μίαν συστηματικὴν προβολὴν ὑπὸ τῶν παπῶν, ἰδίᾳ δὲ ὑπὸ τοῦ πάπα Γελασίου Α' (492-496), τῆς ὑπεροχῆς τῆς Πετρείου ἀποστολικότητος τῶν θρόνων Νέας Ρώμης, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, ὡς ἐπίσης καὶ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ παπικοῦ θρόνου ὡς τοῦ «*Πρώτου θρόνου*» (*prima sedes*) εἰς τὴν Πενταρχίαν τῶν πατριαρχῶν. Ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀντέκρουσε βεβαίως τὰς παπικὰς αὐτὰς θεωρίας διὰ τῆς προβολῆς τοῦ κανονικοῦ κριτηρίου τοῦ 28 κανόνος τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου (451), διὰ τοῦ ὁποίου οἱ θρόνοι τῆς Πρεσβυτέρας καὶ τῆς Νέας Ρώμης εἶχον ἴσην συμμετοχὴν εἰς τὸ «*πρωτεῖον*» τῶν πρεσβείων τῆς τιμῆς καὶ κατὰ συνέπειαν ἰσότιμον αὐθεντίαν εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας. Πρὸς πληρεστέραν αἰσθητοποίησιν τούτου ἀνεπτύχθη ἡ εὐαισθησία διὰ τὴν προβολὴν τοῦ τίτλου «*Οἰκουμενικός*» ἀμέσως μετὰ τὴν ἄρσιν τοῦ Ἀκακιανοῦ σχίσματος (519). Βεβαίως, ὁ τίτλος «*Οἰκουμενικός*» συνεδέετο ἀρρήκτως πρὸς τὸ κανονικὸν κριτήριον τῶν «*ἴσων πρεσβείων*» τῶν θρόνων τῆς Πρεσβυτέρας καὶ τῆς Νέας Ρώμης, ἀλλ' ἡ ὑποστήριξις αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς προωθήσεως τῆς περὶ Ἀνδρέου γενικωτέρας

ἐξαιρετικὴν αὐθεντίαν τοῦ θρόνου τῆς Νέας Ρώμης διὰ τῆς διακριτικῆς ἀποδοχῆς τοῦ τίτλου «*Οἰκουμενικός*» (B. I. Φειδᾶ, Ὁ θεσμὸς τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν, II, σσ. 112-160). Εἶναι λοιπὸν εὐλογοφανῆς ἡ ἐπίσης διακριτικὴ ἀξιοποίησις κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν καὶ τῆς περὶ τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου παραδόσεως ἐν ἀναφορᾷ καὶ πρὸς τὴν αὐθεντίαν τοῦ θρόνου τῆς Νέας Ρώμης, ὡς ἄλλως τε δεικνύται καὶ ἐκ τῆς εὐρύτατης διαδόσεως τῆς παραδόσεως αὐτῆς εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν.

7. Fr. Dvornik, *The Idea...*, σ. 158 κ.ἐξ.

παραδόσεως, ἔστω καὶ ἂν αὕτη δὲν κατενοεῖτο κατὰ τὰ δυτικά πρότυπα, ἦτο σύμφωνος πρὸς τὰς περὶ ἀποστολικότητος ἀντιλήψεις τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ μὴ ἄμεσος σύνδεσις τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου πρὸς τὴν ἀποστολικότητα τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο συνεπὴς πρὸς τὴν θεολογίαν τῆς Ἀνατολῆς περὶ τῆς συνδέσεως τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς πρὸς τὴν ἀποστολικότητα τῆς ὅλης Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἡ ἔμμεσος προβολὴ τῆς περὶ τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου παραδόσεως δὲν θὰ ἦτο ἄσχετος πρὸς τὴν περὶ τῆς ἀποστολικότητος αὐτοῦ συνείδησιν τοῦ θρόνου τῆς Νέας Ρώμης.

Εἶναι ἀναντίρρητον εἰς τὴν ἔρευναν ὅτι ἡ περὶ τῆς δράσεως τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου παράδοσις ἦτο εὐρύτατα διαδεδομένη ἤδη ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος εἰς τε τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν, ἐνισχύθη δὲ διὰ τῆς μεταφορᾶς ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἢ ὑπὸ τοῦ διαδόχου τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ ἱεροῦ λειψάνου τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ γεγονός αὐτὸ δὲν ἦτο ἀσήμαντον καὶ προσεφέρετο δι' εἰδικὴν ἀξιοποίησιν, ἐν συνδυασμῷ καὶ πρὸς τὴν περὶ ἀποστόλου Ἀνδρέου ἀπόκρυφον παράδοσιν. Ἀλλ' ὅμως ἐν Ἀνατολῇ ἠξιολογεῖτο διαφόρως τὸ κριτήριον τῆς ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου καὶ δὲν ἐχρησιμοποιεῖτο, ὡς ἐν τῇ Δύσει, διὰ τὴν προβολὴν διοικητικῶν διεκδικήσεων ἢ διὰ τὴν ἐπιβολὴν τῆς ὑπεροχῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐθεντίας αὐτοῦ, διὸ καὶ ἡ παράδοσις τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου δὲν ἀνεπτύχθη συστηματικῶς ὑπὸ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν. Ἐν τούτοις, ἡ περὶ τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου παράδοσις ἐθεωρεῖτο ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς ἐν ἰσχυρὸν τεκμήριον βεβαιότητος τῆς ἐν αὐτῇ βιουμένης ἀποστολικῆς πίστεως, διὸ καὶ ἡ τιμὴ πρὸς τὸν ἀπόστολον Ἀνδρέαν ἀνεπτύσσετο συνεχῶς ἐν Ἀνατολῇ, ἐνῷ διεδίδετο εὐρύτερον διὰ τῶν βυζαντινῶν ἐπιδράσεων καὶ εἰς τὴν Δύσιν.

Ὁ Fr. Dvornik ὁμως ἀπέφυγε συστηματικῶς νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος εὐρείαν διάδοσιν τῆς τιμῆς τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου εἰς τὴν Δύσιν, διότι περιέργως δὲν παρετήρησεν, ὡς θὰ ἔδει, ὅτι ἡ τιμὴ τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου ἐγνώρισεν ἰδιαίτερον ἀνάπτυξιν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Ε' αἰῶνος εἰς τὰς ὑπὸ βυζαντινὴν κυρίως διοίκησιν ἢ ἐπιρροὴν τελούσας ἐπαρχίας τῆς Ἰταλίας (Μεδιόλανα, Ραβέννα, Ἀκυληῖα κ.λπ.), αἱ ὁποῖαι, ὡς εἶναι γνωστόν, δὲν ἐδέχοντο ἀκρίτως τὰς διεκδικουμένας προεκτάσεις τῆς Πετρείου ἀποστολικότητος τοῦ παπικοῦ θρόνου εἰς τὴν διοίκησιν καὶ εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Δύσεως. Ἡ ἀπὸ τοῦ 535 ἀποκατάστασις τῆς βυζαντινῆς κυριαρχίας εἰς τὴν Ἰταλίαν διηκόλυε τὴν ἀπρόσκοπτον πνευματικὴν ἐπικοινωνίαν, ἡ ὁποία ἐξηγεῖ καὶ τὴν εὐαισθησίαν τῶν παπῶν Ρώμης τοῦ

ΣΤ' καὶ Ζ' αἰῶνος διὰ τὴν προώθησιν τῆς τιμῆς τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου καὶ ἐν αὐτῇ εἰσέτι τῇ Ρώμῃ. Ἄλλως τε, ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, συνεπῆς εἰς τὴν περὶ ἀποστολικῆς διαδοχῆς παράδοσιν τῆς Ἀνατολῆς, δὲν συνέδεε τὴν περὶ ἀποστολικότητος συνείδησιν πρὸς συγκεκριμένας ἐκκλησιαστικὰς διεκδικήσεις, ὡς συνέβαινε τοῦτο εἰς τὴν Δύσιν, καίτοι ἡ παράδοσις Ἀνδρέου παρείχε τοιαύτην δυνατότητα.

Ἀντιθέτως, εἰς τὴν Δύσιν, ἤδη ὁ Παυλῖνος Νόλης († 431) παρελήλπισε τὴν διὰ τῶν ἱερῶν λειψάνων ἰσότητα τῆς τιμῆς τῆς Νέας Ρώμης πρὸς τὴν Πρεσβυτέραν, διότι ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν ἀντίζηλον τῆς Πρεσβυτέρας Ρώμης, τὸν μαθητὴν τοῦ Παύλου Τιμόθεον καὶ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Πέτρου διὰ νὰ καταστήσῃ ἴσην τὴν τιμὴν αὐτῆς πρὸς τὴν τῆς Ρώμης καὶ διὰ νὰ προστατεύουν αὐτὴν ὡς πύργοι ἀνάλογοι πρὸς τὰ τεῖχη τῆς Ρώμης, ἤτοι πρὸς τὰ λείψανα τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου⁸. Βεβαίως, τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει φυλασσόμενα ἱερὰ λείψανα Ἀνδρέου, Τιμοθέου καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων δὲν ἐμείουν τὴν γνωστὴν παπικὴν θεωρίαν περὶ τῆς ἀποστολικότητος τῶν θρόνων, ἀλλ' ὅπωςδήποτε ἐθεωροῦντο ἐξαιρετικὸν προνόμιον εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν συνείδησιν τῆς Ἀνατολῆς καὶ διὰ τὴν θεμελίωσιν εἰσέτι διοικητικῶν διεκδικήσεων, ὡς τοῦτο συνέβη εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου (431). Οὕτως, ὁ ἐκ Ραβέννης ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς Agnellus (Θ' αἰὼν) ἀναφέρει χαρακτηριστικῶς ὅτι ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ραβέννης Μαξιμιανὸς († 546) ἐπεδίωξε τὴν μετακομιδὴν τοῦ ἱεροῦ λειψάνου τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ραβένναν πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ κύρους τοῦ θρόνου τοῦ ἐναντι τοῦ θρόνου τῆς Ρώμης. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Α' (527-565) ἠρνήθη, τονίσας ὅτι ἡ Πρεσβυτέρα καὶ ἡ Νέα Ρώμη εἶναι ἀδελφαί, ὡς εἶναι ἀδελφοὶ καὶ οἱ ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Ἀνδρέας, διὸ καὶ ὁ Agnellus παρατηρεῖ χαρακτηριστικῶς ὅτι «ἐὰν τὸ σῶμα τοῦ μακαρίου Ἀνδρέου, ἀδελφοῦ τοῦ κορυφαίου Πέτρου, εἶχε ταφῆ ἐνταῦθα (ἤτοι ἐν Ραβέννῃ), τότε οἱ ρωμαῖοι ποντίφηκες οὐδέποτε θὰ ὑπέτασσον ἡμᾶς...»⁹. Εἶναι εὐνόητον ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις δὲν ἠγνόει τὰς τάσεις αὐτάς, ἀλλὰ δὲν ἀπέδιδεν εἰς αὐτάς ἀνάλογον σημασίαν.

8. Paulinus Nolensis, Carmen 19, στίχ. 329-342, ἐν CSEL, τόμ. 30, ἐκδ. W. von Hartel, 1894, σσ. 129-130.

9. Agnellus, «Codex pontificalis Ecclesiae Ravenatensis», ἐκδ. A. Testi Rasponi, ἐν L. A. Muratori, Rerum Italicarum Scriptores, τόμ. 2, τευχ. 3, Bologna 1924, 149-150.

Πέρα όμως τῆς διὰ τῶν ἱερῶν λειψάνων ἐξάρσεως τῆς τιμῆς τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου ἐν Ἀνατολῇ, πρέπει νὰ θεωρηθῆ βέβαιον ὅτι εἰς τὴν ἀπόκρυφον παράδοσιν ὑπῆρχεν ἤδη κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα εἰδικὴ ἀναφορὰ περὶ τῆς δράσεως τοῦ πρωτοκλήτου τῶν ἀποστόλων καὶ εἰς τὴν σημαντικὴν πολίχην τοῦ Βυζαντίου. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΣΤ' αἰῶνος ὁ ἐπίσκοπος Τουρρώνων (Tours) Γρηγόριος ἐγνώριζε σχετικὸν ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον *De virtutibus S. Andreae*, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγίνετο ἰδιαίτερα μνεῖα τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Ἀνδρέου εἰς τὸ Βυζάντιον¹⁰. Πρέπει λοιπὸν νὰ θεωρηθῆ βέβαιον ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο εἶχεν ἀνατολικὴν προέλευσιν καὶ ὑποδηλώνει πολὺ προγενεστέρας ἐξελίξεις τῆς ἀποκρύφου παραδόσεως, ἀνεξαρτήτως τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης ἀξιολογήσεως τῆς γνωστῆς μαρτυρίας τοῦ Δωροθέου Τύρου. Ἡ τοιαύτη σύνδεσις τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου πρὸς τὴν πολίχην τοῦ Βυζαντίου ἀπετέλει μίαν ἐπαρκῆ κάλυψιν τῆς ἀποστολικῆς ρίζης τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν συνείδησιν τῆς Ἀνατολῆς, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἐκρίνετο τότε ἀναγκαῖα ἢ δι' ἀναπτύξεως τῶν ἐπισκοπικῶν καταλόγων ἀποδεικτικὴ διαδικασία τῆς ἀδιακόπου ἀποστολικῆς διαδοχῆς ἐκάστου θρόνου.

Εἶναι εὐνόητον ὅτι ἡ ιδέα τῆς ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο γενικώτερον παραδεκτὴ διὰ τῆς ἀστασιάστου ἀποστολικότητος τῆς καθ' ὅλου Ἐκκλησίας, ἢ ὁποία προσιδιάζεν εἰς τοὺς πέντε πατριαρχικοὺς θρόνους τοῦ θεσμοῦ τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν, διότι τὸ πατριαρχικὸν δίκαιον συνεκρότει τὸ αὐτοτελὲς ἐκκλησιαστικὸν σῶμα ἐκάστου πατριαρχείου μὲ κεφαλὴν τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ὁ ὁποῖος ἀνεκεφαλαίωνεν εἰς ἑαυτὸν πάσας τὰς ιδιότητας τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος καὶ ἀνήγεν αὐτὰς εἰς τὴν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. Κατὰ συνέπειαν, ἡ ἀποστολικότης τῶν πατριαρχικῶν θρόνων εἰς τὸν θεσμὸν τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν συνεδέετο ἀρρήκτως πρὸς τὴν ἀποστολικότητα τῆς ὅλης Ἐκκλησίας, ὁ δὲ κανονικὸς θεσμὸς τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν διεμορφώθη ἤδη διὰ τῶν διοικητικῶν ἀποφάσεων τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου (451) ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κριτηρίου τῶν κανονικῶς ἀνεγνωρισμένων ὑπερτοπικῶν πρεσβείων τιμῆς, ὡς ἐδειξάμεν τοῦτο εἰς ἐτέραν μελέτην ἡμῶν¹¹.

Ἀντιθέτως, ὁ Fr. Dvornik¹², ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς συνόδου (680) περὶ κοινοποιήσεως τῶν ἀποφά-

10. «... navigabat, ut veniret Byzantium». *M. G. H., Scriptores Rerum Merovingitarum*, I, σ. 831.

11. Β. Ι. Φειδᾶ, *Ὁ θεσμὸς τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν*, II, σ. 10 κ.ἐξ.

12. Fr. Dvornik, *The Idea...*, σ. 163.

σεων αὐτῆς εἰς τοὺς πέντε πατριαρχικούς θρόνους (Ρώμης, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων) ὑποστηρίζει ἐσφαλμένως, ὅτι «*ἐδῶ λοιπὸν εὐρίσκεται ἡ ἀρχὴ τῆς ιδέας τῆς Πενταρχίας, ἥτοι ὅτι ἡ καθ' ὅλου Ἐκκλησία δέον νὰ διοικῆται ὑπὸ πέντε πατριαρχῶν...*» (Here, then, is found the beginning of the pentarchic idea...). Ἐν τούτοις, δὲν εἶναι πλέον δυνατόν νὰ ἀμφισβητηθῇ ἡ ἤδη διὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου (451) ἐπιβολὴ εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ κανονικοῦ θεσμοῦ τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν, ἡ ὁποία ἐλειτούργησεν ἤδη κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Ἀκακιανοῦ σχίσματος (484-519), ἀνεγνωρίσθη ἐπίσημως ὑπὸ τῆς Πολιτείας διὰ τοῦ νομοθετικοῦ ἔργου τοῦ Ἰουστινιανοῦ Α' (527-565) καὶ ἐφηρμόσθη αὐστηρῶς εἰς τὴν σύγκλησιν, τὴν συγκρότησιν καὶ τὴν λειτουργίαν τῆς Ε' Οἰκουμενικῆς συνόδου (553).

Ὁ Fr. Dvornik προσήγγισε λοιπὸν τὸ θέμα τῆς ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ μονομεροῦς κριτηρίου τῆς παπικῆς θεωρίας περὶ τῆς ἀποστολικότητος τῶν θρόνων καὶ ἐν τῷ στενῷ πλασιῳ τῆς ἱστορικῆς ἀντιπαραθέσεως τῆς Πρεσβυτέρας καὶ τῆς Νέας Ρώμης, διὸ καὶ ἀπέφυγε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ θέματος εἰδικωτέραν προβληματικὴν τῆς Ἀνατολῆς. Διὰ τοῦ τύπου ὅμως τῆς ἐπιχειρηματολογίας τοῦ Fr. Dvornik θὰ ἠδύνατό τις ἐπίσης νὰ ὑποστηρίξῃ ἀντιθέτως, ὅτι καὶ ὁ παπικὸς θρόνος ἐγνώριζεν καὶ ἀνεγνώριζεν ἐμμέσως τὴν ἀποστολικότητα τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' αἰῶνος. Πράγματι, ἐν τῷ ἀγῶνι αὐτοῦ κατὰ τῆς ἀκτινοβολίας τῆς Νέας Ρώμης ὑπεστήριξε τότε τὴν περιέργον καὶ νεοφανῆ θεωρίαν ὅτι δικαίωμα πατριαρχικῆς ἀξίας καὶ δικαιοδοσίας ἔχουν ὄχι πάντες οἱ ἀποστολικοὶ θρόνοι, ἀλλὰ μόνον οἱ διαθέτοντες Πέτρειον ἀποστολικότητα θρόνοι Ρώμης, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας. Ἡ μόλις ἀπὸ τοῦ 421 καὶ ἐφεξῆς προβολὴ τῆς θεωρίας τῆς Πετρείου ἀποστολικότητος ὡς ἀποκλειστικοῦ κριτηρίου διὰ τὴν διεκδικήσιν πατριαρχικῆς ἀξίας καὶ δικαιοδοσίας θὰ ἠδύνατο εὐλόγως νὰ ἐρμηνευθῇ καὶ ὡς μία ἔμμεσος παραδοχὴ τῆς μὴ Πετρείου ἔστω ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ τοιαύτη ὅμως χρησιμοποίησις τῆς θεωρίας αὐτῆς, στρεφόμενης μόνον κατὰ τῶν διεκδικήσεων τῆς Νέας Ρώμης, εἰσάγει *ἰεράρχησιν ἀποστολικότητος*, ἡ ὁποία δὲν θὰ ἦτο ἀναγκαία, ἐὰν πράγματι ἀπερρίπτετο ἀπολύτως ἐν τῇ Δύσει ἡ ἀποστολικὴ ρίζα τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Εἶναι σαφές, ὅτι ἡ ὑπὸ τῆς Β' Οἰκουμενικῆς συνόδου (381) κατοχύρωσις εἰς τὸν θρόνον τῆς Νέας Ρώμης τῶν ἐξαιρετικῶν πρεσβειῶν τιμῆς ἐσήμαινεν ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει τὴν ἀναγνώρισιν αὐτοῦ καὶ ὡς

αὐθεντικοῦ φύλακος τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως καὶ πίστεως. Οὕτως, ἢ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κριτηρίου τῶν πρεσβείων τιμῆς ἀπόδοσις τοῦ πατριαρχικοῦ δικαίου καὶ ἡ ἔνταξις τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὸν κανονικὸν θεσμὸν τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν διὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου (451) ἐμπεριεῖχον καὶ τὴν παραδοχὴν τῆς ἀποστολικῆς ρίζης τῆς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως βιουμένης ἀποστολικῆς παραδόσεως καὶ πίστεως. Εἶναι εὐνόητον, ὅτι ὁ θρόνος τῆς Νέας Ρώμης ἐχαρακτηρίζετο «ἀποστολικός» ἀνεξαρτήτως τοῦ κριτηρίου τῆς ἀναγωγῆς τῆς ἀποστολικότητος αὐτοῦ εἰς τινὰ συγκεκριμένον ἀπόστολον. Οὕτω, λ.χ. εἰς τὸν τίτλον τῆς Νεαρῶς 24 τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου (610-641) πρὸς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Σέργιον εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ προσφώνησις αὐτοῦ ὡς «τοῦ τὸν ἀποστολικὸν ταύτης διέποντος θρόνου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου»¹³, ἐνῶ εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Δ' (668-685) πρὸς τὸν πάπαν Ἀγάθωνα καὶ οἱ πέντε πατριαρχικοὶ θρόνοι χαρακτηρίζονται «ἀποστολικαί» Ἐκκλησίαι¹⁴.

Ἡ τοιαύτη ἀναντίρρητος διὰ τῆς πατριαρχικῆς ἀξίας κατοχύρωσις τῆς ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς αὐθεντικοῦ φύλακος τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως καὶ πίστεως, ἠννόει βεβαίως καὶ τὴν εἰδικωτέραν ἀναγωγὴν αὐτῆς εἰς ἓνα ἢ καὶ εἰς πλείονας ἀποστόλους, οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν παράδοσιν συνεδέθησαν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως πρὸς τὴν ἀποστολικὴν ρίζαν τοῦ θρόνου. Αἱ τάσεις διὰ τὴν τοιαύτην ἀναγωγὴν ὑπῆρξαν θεωρητικαὶ καὶ ἀνεπίσημοι, διότι ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχε συνείδησιν τῆς ἀποστολικότητος αὐτοῦ διὰ τῆς αὐθεντικότητος τῆς βιουμένης ἀποστολικῆς παραδόσεως καὶ τῆς ἀναμφισβητήτου πατριαρχικῆς ἀξίας αὐτοῦ. Αἱ τάσεις ὅμως αὐταὶ ἀπετυπώθησαν ἤδη εἰς τὴν ἀποδοθεῖσαν τῷ Δωροθέῳ Τύρου παράδοσιν περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου χειροτονίας τοῦ Στάχυος εἰς Ἀργυρόπολιν διὰ τὴν ἐπισκοπὴν Βυζαντίου, ἐνῶ ἐπανελήφθησαν καὶ εἰς τὸ *Μαρτύριον* τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου, τὸ γνωστὸν καὶ ὡς *Narratio*¹⁵, τὸ ὁποῖον ἀνήκει σαφῶς εἰς τὴν προεικονομαχικὴν περίοδον¹⁶.

Εἶναι λοιπὸν σαφὲς ὅτι, παρὰ τὴν ἐπίσημον «ἀδιαφορίαν» τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ τὴν ἀναγωγὴν τῆς ἀποστολικότητος αὐτοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κριτηρίου τῆς ἀδιακόπου ἀποστολικῆς

13. J. Zepos - P. Zepos, *Jus Graecoromanum*, I, Ἀθήναι 1931, σ. 33.

14. *Mansi*, XI, 200.

15. *Analecta Bollandiana*, 13, 1894, ἔκδ. M. Bonnet, σ. 358.

16. Fr. Dvornik, *The Idea...*, σ. 171 κ.έξ.

διαδοχῆς εἰς τὸν ἰδρυτὴν αὐτοῦ ἀπόστολον, τὸ ζήτημα τῆς τοιαύτης ἐπισήμου ἀναγωγῆς κατέκτησε σημαντικὸν ἔδαφος κατὰ τὴν πρώτην ἤδη περιόδον τῶν εἰκονομαχικῶν ἐρίδων, ἰδίᾳ δὲ μετὰ τὰς εἰκονομαχικὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Ἱερεῖα συνόδου (754). Ἡ κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν γνωστὴ ἔξαρσις τῆς ιδέας τῆς ἀποστολικότητος τῶν πέντε πατριαρχικῶν θρόνων, οἱ ὅποιοι δὲν μετέσχον εἰς τὴν ἐν Ἱερεῖα σύνοδον (754), ἐθεωρεῖτο ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν τῶν εἰκονομαχικῶν ἀποφάσεων αὐτῆς¹⁷. Ἐν τούτοις, ἡ ἀποστολικότης τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν συνεδυσάσθη καὶ πάλιν πρὸς τὴν ἐπίσημον ἀναγωγὴν εἰς τὸν ἰδρυτὴν αὐτοῦ ἀπόστολον, παρὰ τὴν ἀνεπίσημον μὲν, ἀλλ' ὀπωσδήποτε συστηματικωτέραν ἀνάπτυξιν τῆς ἀποκρύφου παραδόσεως περὶ τῆς δράσεως τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς παραδόσεως αὐτῆς ὁ βιογράφος τοῦ πατριάρχου Ταρασίου (784-806) διάκονος Ἰγνάτιος παρουσίασε τὸν Οἰκουμενικὸν πατριάρχη ὡς ἠνωμένον μετὰ τοῦ Πρωτοκλήτου τῶν ἀποστόλων Ἀνδρέου ἐν τῇ διαποιμάνσει τοῦ θρόνου τοῦ Ἀνδρέου: «*Andreae, vero, qui fuit vocatus primus ex apostolis, adeo fuit, propinquus et conjunctus germano vitae instituto, ut a habenar ejusdem pastoralis cathedrae...*»¹⁸.

Ἡ τοιαύτη ἐξέλιξις τῆς περὶ τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου παραδόσεως περὶ τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὴν ἀποστολικότητα τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὴν Πέτριον ἀποστολικότητα τῆς Ρώμης εἶχεν ἤδη διαμορφωθῆ κατὰ τὸν Η' αἰῶνα. Ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ συζυγία τῆς Πρεσβυτέρας καὶ τῆς Νέας Ρώμης ἐξεφράσθη καὶ εἰς τὴν ἐξαίρετον συζυγίαν τῆς ἀποστολικότητος, διὰ τῆς ἀναφορᾶς αὐτῆς εἰς «*τὴν πρώτην δυνάδα καὶ ξυνωρίδα ταύτην τῶν μαθητῶν*», ὡς αὕτη ἀπετυπώθη καὶ εἰς τὸ σχετικὸν ἐγκωμιαστικὸν ἔργον: «*Πράξεις καὶ Περίοδοι*»¹⁹, τὸ ὁποῖον ἐχρονολογήθη ὑπὸ τοῦ J. Flamion²⁰ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Θ' αἰῶνος. Τὸ σχετικὸν κείμενον εἶναι πολὺ χαρακτηριστικόν: «*... προσωκείωται τοίνυν τῷ σωτῆρι κατ' ἐκλογὴν ὡς ἐξαίρετος ἢ πρώτη δυνὰς καὶ ξυνωρὶς αὐτῆ τῶν μαθητῶν, ἢ αὐτάδελφος ὡς ἀπαρχὴ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ κορυφαία ἀκρότης τῆς ἀποστολικῆς χορείας ἐπάξιος χρηματίσασα. Ἐδει γὰρ, ἔδει τῷ παντοῦργῷ καὶ παντοδυνάμῳ θεῷ Λόγῳ ἐπὶ σωτη-*

17. Β. Ι. Φειδᾶ, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, II, Ἀθήναι 1977, σ. 33 κ.ἑξ.

18. *Acta Sanctorum*, 25 Φεβρουαρίου, σ. 693.

19. «*Acta Andreae*», *Analecta Bollandiana*, 13, 1894, ἔκδ. M. Bonnet, σσ. 314-315.

20. J. Flamion, *Les Actes apocryphes de l' apôtre André*, Louvain - Paris - Brussels 1911, σ. 85 κ.ἑξ.

ορία τοῦ κόσμου ἐνανθρωπήσαντι τοιοῦτους προσλαβέσθαι συνεργοὺς καὶ συλλήπτορας, τὸν μὲν ἀνδρεία καταλλήλῳ κεκοσμημένον ὡς λόγῳ καὶ πράγματι, τὸν δὲ φερωνύμῳ στερρότητι σεμννόμενον ὡς θεμέλιον ἄρρηκτον τῆς Ἐκκλησίας γενόμενον... Τοῦ τοίνυν κορυφαίου πάντων Πέτρου τὰ τῆς Δύσεως ἐσπέρια καὶ ἀφώτιστα μέρη καταφωτίζειν λαχόντος ψήφῳ τῆς θείας χάριτος, κληροῦται ταύτη καὶ ὁ μετ' αὐτὸν ἀκόλουθος κορυφαῖος τῶν ἄλλων καὶ τούτου συναιμος Ἄνδρέας τὰ τῆς Ἐώας κλίματα καταναγάζειν τῷ λόγῳ τοῦ τῆς θεοσεβείας κηρύγματος...».

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω συντόμων παρατηρήσεων καὶ διαπιστώσεων θὰ ἠδύνατό τις εὐλόγως νὰ ἀχθῆ εἰς τὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα:

Πρῶτον, ἡ περὶ τῆς ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔρευνα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διεξαχθῆ μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κριτηρίων τῆς ἐν τῇ Δύσει ἀναπτυχθείσης παπικῆς θεωρίας περὶ τῆς ἀποστολικότητος τῶν θρόνων, διότι ἐν Ἀνατολῇ ὑπῆρχε διάφορος ἀξιολόγησις τῆς ιδέας τῆς ἀποστολικότητος καὶ διάφορος ἀξιολογία αὐτῆς εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἀποστολικότης εἰς μὲν τὴν Δύσιν ἦτο πρωτίστως ἀποστολικὴ *διαδοχὴ τάξεως*, εἰς δὲ τὴν Ἀνατολὴν ἦτο πρωτίστως ἀποστολικὴ *διαδοχὴ πίστεως*. Οὕτως, ἡ ἀποστολικότης τῶν θρόνων εἰς μὲν τὴν Δύσιν ἀνήγετο κυρίως εἰς τὸν ἰδρυτὴν αὐτῶν ἀπόστολον, εἰς δὲ τὴν Ἀνατολὴν ἀνεφέρετο κυρίως εἰς τὴν καθ' ὅλου ἀποστολικότητα τῆς Ἐκκλησίας, διὸ καὶ ἡ ἀναγωγὴ τῆς ἀποστολικότητος τῶν πατριαρχικῶν θρόνων τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὸν ἰδρυτὴν αὐτῶν ἀπόστολον ἦτο τρόπον τινὰ ἀδιάφορος καὶ ὅπωςδήποτε ἄσχετος πρὸς τὸ ἀντίστοιχον πνεῦμα τῆς Δύσεως.

Δεύτερον, οἰαδήποτε σύγχυσις τῶν ἑτεροκέντρων αὐτῶν κριτηρίων περιορίζει ἢ ἐξουδετερώνει τὴν ἐρευνητικὴν δυνατότητα ὀρθῆς ἐρμηνείας ὄχι μόνον τῆς σχετικῆς συνειδήσεως τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναντιρρήτου καὶ γενικῶς παραδεκτῆς διαπιστώσεως τῆς «ἀδιαφορίας» τῶν Βυζαντινῶν νὰ προβάλλουν συστηματικῶς τὴν ἀναγωγὴν τῆς ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὸν Πρωτόκλητον τῶν ἀποστόλων Ἄνδρέαν ἢ εἰς ἕτερον ἀπόστολον, ὡς τοῦτο καθίσταται σαφὲς καὶ διὰ τῆς σχετικῆς πραγματείας τοῦ Fr. Dvornik.

Τρίτον, εἶναι ἐν προκειμένῳ πολὺ σημαντικὸν ὅτι καὶ αὐτὸς εἰσέτι ὁ βιογράφος τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ταρασίου, ὁ ὁποῖος ἐχαρακτήρησε τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως «*Θρόνον Ἄνδρέου*», προέταξε τὸν παραλληλισμὸν τοῦ Ταρασίου πρὸς τὸν

εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην διὰ τὴν βεβαιώσῃ τὴν αὐθεντικὴν σχέσιν τοῦ πατριάρχου πρὸς τὸ ἀποστολικὸν κήρυγμα: «*Sic Zebedaei filium secutus est (ἦτοι ὁ Ταράσιος), qui appellatus fuit filius tonitru: propterea quod aperte meminit in principio Verbum esse et apud Deum esse: et erudiens effecit alios spiritu apostolicos, propterea quod evangelistarum divinitus inspiratum instrumentum, ut quorum voce mundi salus resonet, in Ecclesiis, quae erant ubique terrarum, coloribus expressum materialibus, convenienter divinae et paternae traditioni jusserit: ut mens compuncta per evangelicam sacramque effigiem et sanctitatem ad Deum, qui haec eis inspiravit, multifariam honorem transmitteret, et efficeretur ceceptaculum venerandarum auditionum*»²¹.

Τέταρτον, ὁ ἀνωτέρω παραλληλισμὸς πρὸς τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην τοῦ χαρακτηριζομένου συγχρόνως καὶ ὡς ποιμαίνοντος τὸν «Θρόνον Ἀνδρέου» Οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ταρασίου καθιστᾷ σαφῆ ὄχι μόνον τὴν διπλὴν ρίζαν τῆς ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐρείαν ἀντίληψιν περὶ τῆς ἀποστολικότητος τῶν πατριαρχικῶν θρόνων ἐν Ἀνατολῇ. Οὕτως ἐξηγεῖται τὸ γεγονός, ὅτι εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἢ παράδοσις περὶ τοῦ ἰδρυτοῦ ἀποστολικοῦ τινος θρόνου οὐδέποτε ἀπέκτησεν αὐτοτελῆ ἀξίαν διὰ τὸ κῦρος τῶν θρόνων, ὡς τοῦτο συνέβη εἰς τὴν Δύσιν, διὸ καὶ ἡ παράδοσις περὶ τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου ὡς τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς Ἐκκλησίας Βυζαντίου - Κωνσταντινουπόλεως εἶχε πράγματι παράλληλον καὶ σχετικῶς βραδεῖαν ἐξέλιξιν. Ἡ ἀποστολικότης τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο αὐτονόητος ιδιότης τῆς πατριαρχικῆς ἀξίας, ἡδύνατο δὲ νὰ ἀναθῆ διὰ τῆς ἀποστολικότητος τῆς Ἐκκλησίας ὄχι μόνον εἰς τὸν ἀπόστολον Ἀνδρέαν, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντας τοὺς ἄλλους ἀποστόλους.

3. Ἡ ἀποστολικότης τοῦ θρόνου καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης.

Ἡ ἀποδεδειγμένη καὶ ἀναντίρρητος «ἀδιαφορία» τῶν Βυζαντινῶν διὰ τὴν εἰδικὴν ἀνάπτυξιν καὶ εὐρείαν προβολὴν τῆς ἀποστολικῆς ρίζης τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως καθιστᾷ δυσχερῆ τὴν παρακολούθησιν τῆς προΐουσης ἐξελίξεως τῆς σχετικῆς παραδόσεως ἐν Βυζαντίῳ. Ὡς εἶδομεν, ἡ βραδύτης τῆς διαμορφώσεως τῆς περὶ ἀποστόλου Ἀνδρέου παραδόσεως οὐδόλως σημαίνει καὶ τὴν ἀδράνειαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνειδήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς πρὸς τὰς ἀποστολικὰς ρίζας αὐτῆς. Προϋπήρχεν ἡ ἐκκλησιαστικὴ

21. *Acta Sanctorum*, 25 Φεβρουαρίου, σ. 593.

συνείδησις, ἡ ὁποία προσέλαβε προοδευτικῶς τὴν ἐπεξεργασμένην καὶ ὠλοκληρωμένην μορφήν τῆς σχετικῆς παραδόσεως. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὁμως συνείδησις τῆς ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνεδέθη ἀπ' ἀρχῆς καὶ πρὸς τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην.

Ἡ ἰωάννειος ἀποστολικὴ ρίζα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρουσιάζει διπλὴν θεμελίωσιν εἰς τὰς πηγὰς τῶν πρώτων αἰώνων καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῆ ἀπ' ἑνὸς μὲν ὡς *ἔμμεσος*, ἀπ' ἑτέρου δὲ ὡς *ἄμμεσος* ἰωάννειος ἀποστολικότης. Ὡς *ἄμμεσος* ἀποστολικότης νοεῖται ἡ εὐθεῖα σχέσις ἀποστόλου τινὸς πρὸς τὴν ἰδρυσιν καὶ τὴν παράδοσιν τοπικῆς τινος ἐκκλησίας. Ἡ σχέσις αὐτῆ θεμελιούται ἐπὶ τῆς διπλῆς κατανοήσεως τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς, ἥτοι ἐπὶ τῆς διαδοχῆς τάξεως καὶ ἐπὶ τῆς διαδοχῆς πίστεως, διότι ὁ ἰδρυτὴς τῆς τοπικῆς ἐκκλησίας ἀπόστολος ἐχειροτόνει καὶ τὸ τοπικὸν ἱερατεῖον αὐτῆς πρὸς διασφάλισιν τῆς αὐθεντικῆς ἐν αὐτῇ βιώσεως τοῦ περιεχομένου τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως. Εἰς τὴν ἄμμεσον ταύτην ἀποστολικότητα τοῦ θρόνου ἐξαίρεται κυρίως ἡ ἀποστολικὴ διαδοχὴ ὡς διαδοχὴ τάξεως, ἐν τῇ ὁποία ἐμπεριέχεται καὶ ἡ διαδοχὴ τῆς ἀποστολικῆς πίστεως. Εἰς τὴν *ἔμμεσον* ὁμως ἀποστολικότητα ἐξαίρεται κυρίως ἡ διαδοχὴ πίστεως, διὰ τῆς ὁποίας ἀναδεικνύεται καὶ ἡ ἀποστολικὴ διαδοχὴ τάξεως ἐν τῇ τοπικῇ ἐκκλησίᾳ. Ὡς *ἔμμεσος* ἀποστολικότης νοεῖται ἡ εἰδικωτέρα σχέσις τοπικῆς τινος ἐκκλησίας ὄχι πρὸς τὴν δρᾶσιν, ἀλλὰ πρὸς τὸ *ἀποστολικὸν κήρυγμα* ἀποστόλου τινὸς εἴτε δι' ἑτέρου ἀποστολικοῦ προσώπου ἢ καὶ δι' ἑτέρου θρόνου, δι' ὧν ἐμορφοποιήθη ἡ αὐτοσυνειδησία αὐτοῦ περὶ τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν καὶ πίστιν.

Οὕτως, ὁ θρόνος τῆς Ἀλεξανδρείας λ.χ. ἐχαρακτηρίζετο γενικῶς ὡς θρόνος Πετρείου ἀποστολικότητος, καίτοι οἰαδήποτε ὑπόθεσις περὶ μεταβάσεως τοῦ ἀποστόλου Πέτρου εἰς Ἀλεξάνδρειαν οὐδὲν εὐρίσκει ἔρεισμα εἰς τὰς πηγὰς. Ἐν τούτοις, ἡ Πέτρειος ἀποστολικότης τοῦ θρόνου τῆς Ἀλεξανδρείας θεμελιούται ἐπὶ τῆς παραδόσεως περὶ τὴν ἀποστολικὴν δρᾶσιν τοῦ εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, ὁ ὁποῖος ὁμως προεβάλλετο ἐθεωρεῖτο πάντοτε ὡς *«ἐρμηνευτῆς»* Πέτρου καὶ ὡς ἐκφραστῆς τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος τοῦ Πέτρου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Οὕτως, ὁ θρόνος τῆς Ἀλεξανδρείας, διὰ τῆς δράσεως τοῦ εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, ἐχαρακτηρίζετο καὶ ὡς θρόνος τοῦ Πέτρου. Κατ' ἀνάλογον πνεῦμα ἐθεμελίωσεν ἐμμέσως τὴν ἀποστολικότητα θρόνου τινὸς καὶ ἡ ἐνσωμάτωσις εἰς τὸ ὑπὸ τὴν διοικητικὴν αὐτοῦ δικαιοδοσίαν ἐκκλησιαστικὸν σῶμα οἰουδήποτε θρόνου, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἰδρυθῆ ὑπὸ ἀποστόλου καὶ διέσωσεν ἀποδεδειγμένως τὸ ἀποστολικὸν κήρυγ-

μα αὐτοῦ. Κοινὸς λοιπὸν παρονομαστὴς τῆς ἀμέσου καὶ τῆς ἐμμέσου ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου εἶναι ἡ πλήρης συμμετοχὴ αὐτοῦ εἰς τὴν θεμελιώδη ιδιότητα τῆς ἀποστολικότητος τῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας.

α'. Ἐμμεσος ἰωάννειος ἀποστολικότης.

Ὁ σφοδρὸς πολέμος τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου (451) Ἰωάννης ὁ Φιλόπονος, ἐπιτιθέμενος ἐναντίον τοῦ αὐθαιρέτου τρόπου χρησιμοποίησεως τῆς ἀρχῆς τῆς ἀποστολικότητος ὑπὸ τοῦ πάπα Ρώμης Λέοντος Α', ἀντιπαραθέτει τὴν περὶ ἀποστολικότητος παράδοσιν τῆς Ἀνατολῆς καὶ προβάλλει τὴν εἰδικὴν σχέσιν τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου πρὸς τοὺς ἀποστολικούς θρόνους Ἐφέσου καὶ Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ σχετικὸν ἀπόσπασμα, τὸ ὁποῖον διεσώθη εἰς τὸ Χρονικὸν Μιχαὴλ τοῦ Σύρου (ΙΒ' αἰών), προβάλλει τὴν ἔμμεσον ἰωάννειον ἀποστολικότητα τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ τῆς ἀναγωγῆς αὐτῆς εἰς τὴν ἄμεσον ἰωάννειον ἀποστολικότητα τοῦ ὑπὸ δικαιοδοσίαν αὐτοῦ ὑπαχθέντος θρόνου τῆς Ἐφέσου: «... Ἐὰν προβάλλουν τὴν ἀποστολικὴν ἀuthεντίαν τοῦ Πέτρου καὶ ἐὰν πιστεύουν ὅτι αἱ κλεῖδες τοῦ οὐρανοῦ ἐδόθησαν αὐτοῖς, θεωρήτωσαν τὰς λοιπὰς πόλεις, αἵτινες ἐκοσμήθησαν δι' ἀποστολικοῦ στεφάνου. Ἀντιπαρέρχομαι διὰ σιγῆς τὴν ἡμετέραν, ἥτις ἰθύνει τὸν θρόνον τοῦ εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, ἀλλ' ἡ τῶν Ἐφεσίων, ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου, ἰθύνεται ὑφ' ἑτέρου, ὑπὸ τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διότι ἡ ἔδρα τῆς αὐτοκρατορίας μετεφέρθη ἐκεῖ...»²².

Ὁ F. Dvornik²³ ἠρμῆνευσε τὴν μαρτυρίαν αὐτὴν ὡς «ἀξιώσιν» ὠρισμένων ἐκκλησιαστικῶν κύκλων τοῦ Βυζαντίου διὰ τὴν «μεταβίβασιν τῆς ἐπὶ τῆς Μ. Ἀσίας δικαιοδοσίας ἀπὸ τῶν ἐπισκόπων Ἐφέσου εἰς τοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως», ἥτοι διὰ τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου τῆς Ἐφέσου ὑπὸ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν ἰωάννειον ἀποστολικότητα. Ἡ ἐντύπωσις αὐτὴ θὰ ἦτο ἠτιολογημένη, ἐὰν ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς τινὰ ἐπίσημον πηγὴν τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντι-

22. *Chronique de Michel le Syrien*, γαλλ. μετάφρ. ὑπὸ J. B. Chabot, Paris 1908, σ. 101 κ.έξ. Ἡ μαρτυρία αὐτὴ ἀποτελεῖ αὐθεντικὴν καταγραφὴν τοῦ κυρίου ἐπιχειρήματος τῶν Ἀντιχαλκηδονίων ἐναντίον τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διότι διὰ τῆς Ἰωαννεῖου ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Ἐφέσου ἀφ' ἐνὸς μὲν προεβάλλετο ἡ ἀποστολικὴ ρίζα αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἠμφεσβητεῖτο ἡ κανονικότης τῆς ὑπαγωγῆς τῶν ἐπαρχιῶν τῆς διοικήσεως τῆς Ἀσίας ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν τούτοις, τὰ κριτήρια αὐτὰ ἦσαν ἀδιάφορα διὰ τὸν θρόνον τῆς Νέας Ρώμης, τὸ πατριαρχικὸν δίκαιον τοῦ ὁποῖου ἐκάλυπτε πλήρως τὸ αἶτημα τῆς ἀποστολικότητος αὐτοῦ.

23. Fr. Dvornik, *The Idea...*, σ. 244.

νουπόλεως, ἀλλ' ἡ ἔμμεσος ἢ καὶ ἡ ἄμμεσος τοιαύτη ἀποστολικότης ἦτο, ὡς ἐλέχθη, ἀδιάφορος διὰ τοὺς Βυζαντινοὺς, διότι αὕτη ἐμπεριείχετο ἤδη εἰς τὸ «*πατριαρχικὸν δίκαιον*» τοῦ θρόνου τῆς Νέας Ρώμης. Ἄλλως τε, εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸν ὅτι αἱ ἀνωτέρω θέσεις ὑπεστηρίχθησαν εἰς πολεμικὸν κατὰ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως κείμενον ὑπὸ τῶν ἀντιχαλκηδονίων, οἱ ὅποιοι διεξεδίκησαν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰωαννείου ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Ἐφέσου νὰ ἐπιτύχουν καὶ τὴν προαγωγὴν αὐτοῦ εἰς τὴν πατριαρχικὴν ἀξίαν. Τὸ ἀνωτέρω κείμενον ὑποδηλώνει τὴν συνείδησιν τῆς Ἀνατολῆς, ὅτι ἡ ἀποστολικότης τῶν ὑποκειμένων θρόνων ἀνήκει εἰς τὸ ὅλον διοικητικὸν ἐκκλησιαστικὸν σῶμα θρόνου τινός, τὸ ὅποιον καὶ ἐκφράζεται τελικῶς διὰ τῆς διοικητικῆς κεφαλῆς αὐτοῦ.

Καθ' ἡμᾶς, τὸ κείμενον αὐτὸ ὑποδηλοῖ ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν ἀποτυχίαν τῶν ἀντιχαλκηδονίων διὰ τὴν προαγωγὴν τοῦ θρόνου τῆς Ἐφέσου εἰς τὴν πατριαρχικὴν ἀξίαν²⁴, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἐν Ἀνατολῇ διάφορον κατανόησιν τοῦ κανονικοῦ περιεχομένου τοῦ ὄρου «*Θρόνος*», ἐν σχέσει πρὸς τὴν Δύσιν. Ὑπῆρχε βεβαίως συμφωνία εἰς τὴν ταύτισιν τοῦ ὄρου «*Θρόνος*» πρὸς τὴν ὑπὸ ἐπίσκοπον συγκεκριμένην τοπικὴν ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἐν Ἀνατολῇ ὑπῆρχε καὶ μία εὐρύτερα κατανόησις τῆς ἐννοίας τοῦ ὄρου «*Θρόνος*», ὁ ὅποιος ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς δήλωσιν καὶ τοῦ ἐνιαίου διοικητικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος πατριαρχικοῦ τινος θρόνου, ἤτοι συνόλης τῆς διοικητικῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ. Τὸ διοικητικὸν τοῦτο σῶμα ἐμορφοῦτο καὶ ἐλειτούργει διὰ τῆς διοικητικῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, διὸ καὶ ὁ «*πρῶτος θρόνος*» μετεἶχε πασῶν τῶν ἰδιοτήτων τῶν ὑπ' αὐτὸν τοπικῶν ἐκκλησιῶν. Οὕτως, ἡ ἰωάννειος ἀποστολικότης τῆς Ἐφέσου ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ τῆς διοικητικῆς ὑπαγωγῆς τῆς πρώτης εἰς τὴν δευτέραν.

24. Β. Ι. Φειδά, *Ὁ θεσμὸς τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν*, II, σσ. 106-112. Ἡ διαμόρφωσις καὶ ἡ κανονικὴ κατοχύρωσις τοῦ θεσμοῦ τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν διὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου δὲν ἐπέτρεπε τὴν αὔξησιν ἢ τὴν μείωσιν τῶν πατριαρχικῶν θρόνων, διότι τὸ κριτήριον τῶν κανονικῶς κατωχυρωμένων ἐξαιρετικῶν «*προσβείων τιμῆς*» (καν. 6 καὶ 7 τῆς Α', 2 καὶ 3 τῆς Β' καὶ 28 τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου) ἐχρησιμοποιήθη ὡς ἀποκλειστικὴ βᾶσις τόσοσιν διὰ τὴν ἀνακατανομὴν τῆς ὑπερμετροπολιτικῆς δικαιοδοσίας εἰς τὸ «*δίκαιον τῶν χειροτονιῶν*», ὅσον καὶ διὰ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ περιεχομένου τοῦ «*πατριαρχικοῦ δικαίου*». Ὁ θρόνος τῆς Ἐφέσου, ὡς μὴ κεκτημένος κανονικῶς κατωχυρωμένα «*προσβεία τιμῆς*», δὲν ἠδύνατο νὰ διεκδικήσῃ «*πατριαρχικὸν δίκαιον*» διὰ μόνης τῆς προβολῆς τῆς ἰωαννείου ἀποστολικότητος αὐτοῦ, διότι τὸ προνόμιον τοῦτο ἐκέκτηντο πάσαι σχεδὸν αἱ σημαντικαὶ τοπικαὶ ἐκκλησίαι τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἡ ὑπὸ τοῦ ἀντιχαλκηδονίου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Τιμοθέου τοῦ Αἰλούρου ἀντικανονικὴ καὶ αὐθαίρετος ἐπέμβασις εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀσίας, διὰ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ὁμόφρονος μητροπολίτου Ἐφέσου Παύλου, ἐστρέφето κυρίως ἐναντίον τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ ἀποφάσεων τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου (451), διὰ τῶν ὁποίων ἡ ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ἐφέσου ἐπαρχία τῆς Ἀσίας ὑπήχθη εἰς τὴν διοικητικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ ἀντιχαλκηδόνιος πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Τιμόθεος ὁ Αἰλουργος ἀπεδοκίμασε πάσας τὰς ἀποφάσεις τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου, «ἀποδίδωσι δὲ τῇ Ἐφεσίων καὶ τῷ πατριαρχικῶν δίκαιον, ὅπερ αὐτὴν ἀφείλεν ἢ ἐν Χαλκηδόνι σύνοδος, ὡς μοι λέλεκται», κατὰ τὴν μαρτυρίαν Ζαχαρίου τοῦ Ρήτορος²⁵. Συμφώνως πρὸς τὴν μαρτυρίαν αὐτὴν οἱ ἀντιχαλκηδόνιοι διεξεδίκουν τὸ «πατριαρχικὸν δίκαιον» διὰ τὸν θρόνον τῆς Ἐφέσου, ἐπικαλούμενοι ἀναμφιβόλως τὴν ἰωάννειον ἀποστολικότητα τῆς Ἐφέσου, ὡς τοῦτο καθίσταται σαφὲς διὰ τῆς προμνημονευθείσης μαρτυρίας τοῦ ἐπίσης ἀντιχαλκηδονίου Ἰωάννου Φιλοπόνου. Ἡ ἰωάννειος ἀποστολικότης ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ἀντιχαλκηδονίων κύκλων ὡς θεμελιῶδες στοιχεῖον διὰ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ «πατριαρχικοῦ δικαίου» εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἐφέσου, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀναγνώρισις τοῦ «πατριαρχικοῦ δικαίου» ἐθεωρεῖτο ἀναγκαῖα διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ στοιχείου τῆς ἰωαννείου ἀποστολικότητος αὐτῆς.

Ἡ ὑπαγωγή, λοιπόν, τῆς Ἐφέσου εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡξιολογεῖτο ὄχι μόνον ὡς ἀφαίρεσις τοῦ διεκδικουμένου πατριαρχικοῦ δικαίου αὐτῆς, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὡς ἀναγωγή τῆς ἰωαννείου ἀποστολικότητος αὐτῆς εἰς τὸν ὑφ' ὃν ὑπήχθη πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἶναι εὐνόητον ὅτι ὁ τοιοῦτος συνδυασμὸς πατριαρχικοῦ δικαίου καὶ ἰωαννείου ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Ἐφέσου ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ δὲν εὗρισκεν ἀπήχησιν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν συνείδησιν τῆς Ἀνατολῆς. Οὕτως, ἡ ὅλη συζήτησις τοῦ θέματος κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ «ἀφελὼν» τὸ «πατριαρχικὸν δίκαιον» τοῦ θρόνου τῆς Ἐφέσου θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως προσέλαβε δι' αὐτοῦ καὶ τὴν ἰωάννειον ἀποστολικότητα, διὸ καὶ ὁ Ἰωάννης Φιλόππος ἐπισημαίνει ὅτι «ἡ τῶν Ἐφεσίων, ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου, ἰθύνεται ὑφ' ἐτέρου, ὑπὸ τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διότι ἡ ἔδρα τῆς αὐτοκρα-

25. Εὐαγγρίου, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, III, σ. 6. PG 86, 2608-2609.

τορίας μετεφέρθη ἐκεῖ...». Ὑπὸ τὸ πνεῦμα ὁμως αὐτὸ ἡ ἰωάννειος ἀποστολικότης τοῦ θρόνου τῆς Ἐφέσου ἔτρεφεν ἐμμέσως καὶ τὴν εὐρυτέραν συνείδησιν τῆς ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διότι ἦτο τοῖς πᾶσι γνωστόν, ὅτι ἡ ἀποστολικὴ δρᾶσις τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου ἐπεξετάθη ὄχι μόνον εἰς ὀλόκληρον τὴν Μ. Ἀσίαν, ἀλλὰ καὶ πέραν αὐτῆς διὰ τῆς ἰδρύσεως πλήθους τοπικῶν ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι συνεκρότουν τὸ ἐκκλησιαστικὸν σῶμα τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

β'. Ἄμεσος ἰωάννειος ἀποστολικότης.

Ἡ ἄμεσος ἰωάννειος ἀποστολικότης τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπέρρεεν ἐκ τῆς εὐρυτέρας παραδόσεως τῶν πρώτων αἰώνων περὶ τῆς ἀποστολικῆς δράσεως τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου εἰς τὴν ἀσιατικὴν καὶ εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν πλευρὰν τοῦ Βοσπόρου. Οὕτως, ἡ εἰς συριακὴν μετάφρασιν διασωθεῖσα *Doctrina Apostolorum* (ἀρχαῖ Γ' αἰῶνος) περιγράφει κατὰ τρόπον χαρακτηριστικὸν τὴν μεγάλην εὐρύτητα τῆς ἀποστολικῆς δράσεως τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου: «... Ἡ Ἐφεσος καὶ ἡ Θεσσαλονίκη καὶ ἡ ὅλη Ἀσία καὶ ἡ χώρα τῶν Κορινθίων καὶ τῆς ὅλης Ἀχαΐας καὶ τῶν περιχώρων ἔλαβον τὴν ἀποστολικὴν χεῖρα τῆς Ἰερωσύνης ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ εὐαγγελιστοῦ, τοῦ ἀναπεσόντος ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ὅστις ᾠκοδόμησεν ἐν τῷ ἀξιώματι τοῦ ὁδηγοῦ (τὴν ἐκεῖ Ἐκκλησίαν). Ἡ Νίκαια καὶ ἡ Νικομήδεια καὶ ἡ ὅλη χώρα τῆς Βιθυνίας καὶ τῆς Γοθτίας καὶ αἱ πέριξ αὐτῶν περιοχαὶ ἔλαβον τὴν ἀποστολικὴν χεῖρα τῆς Ἰερωσύνης ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Σίμωνος Κηφᾶ, ὅστις ἐγένετο ὁδηγὸς καὶ κυβερνήτης τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκεῖ οἰκοδομηθείσης Ἐκκλησίας καὶ ἦτο ἱερεὺς καὶ ἐλειτούργει ἐκεῖ. Τὸ Βυζάντιον καὶ ἡ ὅλη χώρα τῆς Θράκης καὶ ἡ περιοχὴ αὐτῆς μέχρι τοῦ μεγάλου ποταμοῦ, ἡ ὄχθη τοῦ ὁποίου διαχωρίζει τοὺς βαρβάρους, ἔλαβον τὴν ἀποστολικὴν χεῖρα τῆς Ἰερωσύνης ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Λουκᾶ, ὅστις ᾠκοδόμησε τὴν ἐκεῖ Ἐκκλησίαν καὶ ἦτο ἱερεὺς καὶ ἐλειτούργει ἐκεῖ ἐν τῷ ἀξιώματι αὐτοῦ ὡς κυβερνήτου καὶ ὁδηγοῦ»²⁶.

26. W. Cureton, *Ancient Syriac Documents*, London 1864, σ. 34. Εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸν ὅτι τὸ παλαιότατον τοῦτο κείμενον συνδέει τὴν ἀποστολικὴν δρᾶσιν τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, τοῦ πρωτοκλήτου τῶν ἀποστόλων Ἀνδρέου καὶ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ πρὸς τὴν ἀποστολικὴν διαδοχὴν τῶν ὑπ' αὐτῶν ἰδρυθεισῶν τοπικῶν ἐκκλησιῶν, διότι ὑπ' αὐτῶν ἐχειροτονήθη καὶ τὸ ἱερατεῖον αὐτῶν. Εἶναι ὁμως ἐπίσης σημαντικὸν ὅτι ὁ Ἰωάννης προτάσσεται εἰς τὴν περιγραφὴν αὐτὴν τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου καὶ ὅτι ἡ δρᾶσις του ἐπεκτείνεται εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἀχαΐαν, ἐνῶ «τὸ

Τὸ πράγματι σπουδαῖον τοῦτο κείμενον τοῦ Γ' αἰῶνος ὑπῆρξε σημαντικὴ ὑποδομὴ τῆς συνειδήσεως τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως περὶ τῶν ἀποστολικῶν ριζῶν αὐτοῦ διὰ τῆς πολίχνης τοῦ Βυζαντίου. Ἡ συνειδησις ὁμως αὐτὴ προσέλαβεν εὐνόητον σπουδαιότητα διὰ τὴν ἄμεσον ἰωάννειον ἀποστολικότητα αὐτοῦ, διότι ὁ ἀπόστολος Ἰωάννης ἦτο συγχρόνως καὶ Εὐαγγελιστῆς. Τοῦτο ἐθεωρεῖτο ἐν Ἀνατολῇ σημαντικὸν κριτήριον ὑπεροχῆς, ἔνεκα τῆς ἰδιαίτερας εὐαισθησίας αὐτῆς διὰ τὴν κατανόησιν τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς προερχόντως ὡς διαδοχῆς πίστεως, διὸ καὶ ἀνεζητεῖτο πάντοτε ἢ συσχετίσις τῆς ἀποστολικότητος πρὸς τοὺς Εὐαγγελιστὰς διὰ τὴν ἀνάδειξιν τοῦ εὐαγγελικοῦ κριτηρίου τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς πίστεως. Βεβαίως, ἡ σπουδαιότης τῶν ἀποστολικῶν ριζῶν διὰ τὸ κύρος τοπικῆς τινὸς ἐκκλησίας ἦτο αὐτονόητος εἰς τὴν καθολικὴν ἐκκλησιαστικὴν συνείδησιν, ἀλλ' ἰδίᾳ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἢ ἀποστολικότης τῶν θρόνων κατενοεῖτο πρωτίστως ὡς μία ἀδιάκοπος συνέχεια αὐτῶν εἰς τὴν ἀποστολικὴν πίστιν καὶ παράδοσιν.

Εἶναι ἐν προκειμένῳ πολὺ χαρακτηριστικὴ τοῦ πνεύματος τῆς Ἀνατολῆς ἢ κατὰ τὴν περίοδον τῆς βασιλείας τοῦ Ζήνωνος (474-491) ἀντιμετώπισις ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου τῆς ἀμφισβητήσεως τοῦ αὐτοκεφάλου αὐτῆς ὑπὸ τοῦ θρόνου τῆς Ἀντιοχείας, παρὰ τὴν διὰ τοῦ ἀποστόλου Βαρνάβα μεμαρτυρημένην καὶ ἀστασίαστον ἀποστολικότητα αὐτῆς καὶ παρὰ τὴν ὑπὸ τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς συνόδου (431) κανονικὴν κατοχύρωσιν τοῦ αὐτοκεφάλου αὐτῆς. Ὁ ἀρχιεπίσκο-

Βυζάντιον καὶ ὅλη ἡ χώρα τῆς Θράκης» συνδέεται εἰδικώτερον πρὸς τὸν εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν. Ἡ παλαιότητα αὐτῆς παράδοσις θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῇ αὐτοῦσα διὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς *ἔστω λουκανεῖου ἀποστολικότητος* τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐὰν τοῦτο ἀπετέλει, ὡς ὑποστηρίζεται ὑπὸ τοῦ Fr. Dvornik, πρωταρχικὴν ἐπίδωξιν αὐτοῦ εἰς τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ παπικοῦ θρόνου!... Ἐν τούτοις, ἡ πρῶμος μετακομιδὴ τῶν ἱερῶν λειψάνων ἰδίᾳ τῶν ἀποστόλων αὐτῶν εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑποδηλώνει τὴν ἰδιαίτερον εὐαισθησίαν τοῦ θρόνου ἐναντι τῆς τοιαύτης παραδόσεως. Οὕτως, εἰς τὰς *«Πράξεις καὶ Περιόδους»* τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου τονίζεται χαρακτηριστικῶς ἡ σπουδαιότης τῶν ἱερῶν λειψάνων διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν: *«... τοῦτου (Μ. Κωνσταντίνου) τὸν τῆς θεοσεβείας ζῆλον μέχρι τινὸς μμησάμενος καὶ Κωνσταντῖος ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὃς καὶ τῆς βασιλείας ἐγγένοι διαδόχος, ἐπιθυμίαν ἔσχε θεοφιλῆ τῶν ἀποστολικῶν λειψάνων συλλογὴν καὶ ἀνακομιδὴν ποιήσασθαι πρὸς τὴν ὑπ' αὐτὸν πανευδαίμονα μεγάλοπολιν Νέαν Ρώμην, τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων, εἰς φυλακῆριον ταύτης ἀσφαλὲς καὶ ἀρραγέστατον ἐδραῖωμα ... καὶ οὕτω μετὰ μεγίστης δορυφορίας καὶ δόξης εἰσκομίζουσιν ἔνδον τῶν τοῦ θεοῦ ἠεροῦμάτων τὸ νοητὸν τεῖχος καὶ ἀνάλωτον ὄχυρῶμα, τὸ ὑπὲρ χρυσίου καὶ λίθων τίμιον πολὺ ἐπιθυμητὸν καὶ ἀδαπάνητον θησαυρίσμα ἐντὸς τῶν ἱερῶν περιβόλων εἰσάγουσιν...»* («Acta Andreae», ἐν *Analecta Bollandiana*, 13, 1894, σσ. 350-351).

πος Κύπρου Ἐνθέμιος δὲν ἠρέσθη μόνον εἰς τὴν προβολὴν τῆς δι' ὄραματος θαυμαστῆς εὐρέσεως τοῦ ἱεροῦ λειψάνου τοῦ ἀποστόλου Βαρνάβα πρὸς περιφρούρησιν τοῦ διαμφισβητουμένου αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου, ἀλλ' ἐνεπλούτισε τὴν παράδοσιν αὐτὴν διὰ νέας καὶ χαρακτηριστικῆς προσθήκης («προφάσεως»), ὅτι δηλαδὴ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ λειψάνου εὐρέθη καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Βαρνάβα ποιηθὲν ἰδιόγραφον κείμενον τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου: «*Βαρνάβα τοῦ ἀποστόλου τὸ λείψانون εὐρέθη ἐν Κύπρῳ ὑπὸ δένδρον κεραιτέαν, ἔχων ἐπὶ στήθους τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον, ἰδιόγραφον τοῦ Βαρνάβα. Ἐξ ἧς προφάσεως καὶ περιγεγόνασι Κύπριοι, τῷ αὐτοκέφαλον εἶναι τὴν κατὰ αὐτοὺς Μητρόπολιν καὶ μὴ τελεῖν ὑπὸ τὴν Ἀντιόχειαν. Τὸ δὲ τοιοῦτον εὐαγγέλιον Ζήνων ἀπέθετο ἐν τῷ Παλατίῳ, ἐν τῷ ἄλλῳ Στεφάνῳ*»²⁷.

Ἡ χαρακτηριστικὴ αὐτὴ προσθήκη περὶ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου εἰς τὴν παλαιὰν περὶ τοῦ ἀποστόλου Βαρνάβα παράδοσιν ἀντικατοπτρίζει πλήρως τὴν ὀπωδῆποτε γνωστὴν εὐαισθησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς γενικώτερον διὰ τὴν ὑπεροχὴν τῆς διαδοχῆς πίστεως ἔναντι τῆς διαδοχῆς τάξεως εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἀποστολικότητος τῶν θρόνων. Πράγματι, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Ἐνθέμιος ἐνίσχυσε διὰ τῆς περὶ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου προσθήκης τὴν διὰ τοῦ ἱεροῦ ἀποστολικοῦ λειψάνου παράδοσιν περὶ τῆς ἀποστολικότητος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου καὶ ἠδυνήθη οὕτω νὰ διατηρήσῃ ἀπαραβίαστον τὸ κανονικὸν διοικητικὸν καθεστῶς αὐτῆς. Εἶναι λοιπὸν εὐνόητον ὅτι, ἐνῶ εἰς τὴν Δύσιν θὰ ἤρκει καὶ μόνη ἡ ἐπίκλησις τοῦ δεικνυομένου ἀποστολικοῦ λειψάνου, εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐκρίνετο σημαντικὴ ἡ ἐνίσχυσις τῆς τοιαύτης παραδόσεως διὰ τῆς ἀναγωγῆς αὐτῆς καὶ εἰς ἓν εὐαγγέλιον, ἥτοι εἰς τὴν πηγὴν τοῦ ἐν τῇ τοπικῇ ἐκκλησίᾳ φυλασσομένου αὐθεντικοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος.

Οὕτως, εἰς τὴν περιφημον Ἐπιστολὴν τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Φωτίου πρὸς τὸν Καθολικὸν τῶν Ἀρμενίων Ζαχαρίαν οἱ τέσσαρες εὐαγγελισταὶ προβάλλονται ὡς πηγαὶ τῆς ἀποστολικότητος τῶν τεσσάρων πρώτων πατριαρχικῶν θρόνων, ἐνῶ ἡ πατριαρχικὴ ἀξία τοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων ἀποδίδεται εἰς τὴν ἱερότητα τῶν Ἁγίων Τόπων. Ὁ πατριάρχης Φώτιος ἀναφέρει χαρακτηριστικῶς τὴν σχέσιν τοῦ Ματθαίου πρὸς τὸν θρόνον τῆς Ἀντιοχείας, τοῦ Μάρκου πρὸς τὸν θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας, τοῦ Λουκᾶ πρὸς τὸν θρόνον τῆς

27. Θεοδώρου Ἀναγνώστου, PG 86, 148.

Ρώμης καὶ τοῦ Ἰωάννου πρὸς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως²⁸. Ἡ τοιαύτη ἐπίσημος σύνδεσις τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην ἀξιοποιεῖ ἀναμφιβόλως μίαν προγενέστερον διαμεμορφωμένην παράδοσιν, διὰ τῆς ὁποίας προεβάλλετο ἡ ἄμεσος ἰωάννειος ἀποστολικότης τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐκαλλιεργεῖτο ἡ περὶ τῆς ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου συνείδησις τῶν Βυζαντινῶν.

Εἶναι σαφές, ὅτι ἡ ιδέα τῆς ἀμέσου ἢ ἐμμέσου ἰωαννείου ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνεπτύχθη προοδευτικῶς δι' ἀξιοποιήσεως τῶν στοιχείων τῆς παραδόσεως καί, ἂν μὲν δὲν προηγήθη, ἦτο ὁπωσδήποτε παράλληλος πρὸς τὴν παράδοσιν περὶ τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου. Εἶναι ὁμως εὐνόητον, ὅτι ἡ ἀναγωγή τῆς ιδέας αὐτῆς ἤδη εἰς τὴν *Doctrina Apostolorum* ἀνεδείκνυε παραλλήλως καὶ τὴν παλαιωτάτην παράδοσιν περὶ τὴν εἰδικὴν σχέσιν τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου πρὸς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οὕτως, ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἰγνάτιος, ἀπολογούμενος εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρωτοδευτέραν σύνοδον (861), ἐχαρκτηρίσθη τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς «*Θρόνον τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου καὶ τοῦ Ἀνδρέου*». Ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς εἶναι ἐπίσημος καὶ διευπλώθη ἐν συνόδῳ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως διὰ νὰ προβάλῃ τὴν ἀναλογίαν τοῦ κύρους καὶ τὴν ἰσοτιμίαν τῆς ἀποστολικότητος τῶν θρόνων τῆς Πρεσβυτέρας καὶ τῆς Νέας Ρώμης, διὸ καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποστηριχθῇ βασίμως, ὅτι ἐθεμελιούτο ἐπὶ ἤδη συγκεκριμένης καὶ διαμεμορφωμένης σχετικῆς παραδόσεως.

Τὸ σχετικὸν κείμενον ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρωτοδευτέρας συνόδου διεσώθη εἰς τὴν κανονικὴν συλλογὴν τοῦ

28. A. Papadopoulos - Kerameus, «*Fotija, archiepiskopa Konstantinopol'skago, o grobe nasego Iisusa Christa i arugija malyja ego tvoreniija*», ἐν *Pravoslavnyj Palestinskij Sbornik*, τόμ. 31, S. Peterburg 1892, 179 κ.ἐξ. Ἐκ τῆς μελέτης τοῦ σχετικοῦ κειμένου καθίσταται σαφές ὅτι ὁ ἱερός Φώτιος ἐχρησιμοποίησε τὰ στοιχεῖα τῆς ἤδη διαμεμορφωμένης προγενεστέρας σχετικῆς παραδόσεως περὶ τὴν σχέσιν τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν πρὸς τοὺς τέσσαρας πρώτους τῆ τάξει θρόνους ἐν τῷ θεομῶ τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν. Διὰ τῆς τοιαύτης παραδόσεως προεβάλλετο, ἰδίᾳ κατὰ τὴν περιόδον τῆς εἰκονομαχίας, ἡ ἑξαιρετικὴ αὐθεντία τῶν πατριαρχικῶν θρόνων διὰ τὴν περιφρούρησιν τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀποστολικῆς παραδόσεως καὶ πίστεως. Οἱ Ἀρμένιοι προσεφώνησαν εἰς τὴν μνήμην τῶν τὴν παράδοσιν αὐτὴν, ὁ δὲ Καθολικὸς τῶν Ἀρμενίων προσεφώνησε χαρακτηριστικῶς τὸν Οἰκουμενικὸν πατριάρχη κατὰ τὴν ἐπίσημον ἐπίσκεψιν εἰς Κωνσταντινούπολιν (1906): «*Ἡμεῖς, τὰ πνευματικὰ τέκνα τοῦ Θαδδαίου καὶ Βαρθολομαίου, ἐρχόμεθα πρὸς τὰ πνευματικὰ τέκνα τοῦ Ἰωάννου καὶ τοῦ Ἀνδρέου...*» (*Ἐκκλ. Ἀλήθεια*, 30, 1906, 180).

καρδινάλιου *Deusdedit* ἐν λατινικῇ μεταφράσει: «Ὁ Ἰγνάτιος εἶπε τοῖς ληγάτοις: Πρὶν ἢ ἀρξησθε τῶν ἐρωτήσεων, ἤδη ἔχετε με κατακρίνει. Οἱ ληγάτοι ἠρώτησαν: Πῶς; ὁ Ἰγνάτιος ἀπήντησε: Διότι ὑμεῖς, καίτοι [ἀπλοῖ] ἐπίσκοποι, κάθησθε, ἐνῶ ἐγώ, καίτοι εἰμι πατριάρχης, ἴσταμαι. Οἱ ληγάτοι εἶπον: Τοῦτο συμβαίνει, διότι σὺ ἤχθης εἰς κρίσιν καὶ διότι ἡμεῖς, καίτοι [ἀπλοῖ] ἐπίσκοποι, ἐκπροσωποῦμεν τὸν ἀποστολικὸν θρόνον. Ὁ Ἰγνάτιος ἀπήντησε: Κι' ἐγὼ κατέχω ἐπίσης τὸν θρόνον τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου καὶ τοῦ Ἀνδρέου, τοῦ πρώτου κληθέντος ἀποστόλου»²⁹. Τὸ κείμενον τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ἡ συνείδησις περὶ τῆς ἰωαννείου ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ὄχι μόνον ἀπὸ μακροῦ διαμεμορφωμένη, ἀλλὰ καὶ προεβάλλετο ἐπισημῶς, ὡσάντις βεβαίως συνέτρεχον εἰδικοί λόγοι, διὰ τῆς ἀναγωγῆς εἶτε εἰς τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, εἶτε εἰς τὸν ἀπόστολον Ἀνδρέαν, ἢ καὶ εἰς ἀμφοτέρους. Οἱ μετέχοντες τῆς Πρωτοδευτέρας συνόδου παπικοὶ ἀντιπρόσωποι οὐδόλως ἀντέδρασαν εἰς τὴν διακήρυξιν τοῦ Ἰγνατίου περὶ τῆς ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ τὸ συζητούμενον ζήτημα ἦτο ἡ κανονικότης τῆς καθαιρέσεως τοῦ Ἰγνατίου ὑπὸ τῆς Πατριαρχικῆς συνόδου καὶ ὄχι ἡ ἀποστολικότης τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ τοιαύτη συνείδησις περὶ τῆς ἀμέσου ἰωαννείου ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναχθῆ εἰς τὸν ΣΤ' αἰῶνα, ὡς δείκνυται ἐκ τῆς σχετικῆς ἀναφορᾶς καὶ τοῦ ἀντιχαλκηδονίου Ἰωάννου Φιλοπόνου, ἧτις δὲν θὰ ἔδει νὰ θεωρηθῆ ἄσχετος πρὸς τὴν σύγκρουσιν Κωνσταντινουπόλεως - Ἐφέσου διὰ τὰς διεκδικήσεις «*πατριαρχικοῦ δικαίου*» ὑπὸ τοῦ θρόνου τῆς Ἐφέσου κατ' ἐπίκλησιν τῆς ἰωαννείου ἀποστολικότητος αὐτοῦ. Ἡ ἀντίκρουσις τῶν διεκδικήσεων τούτων ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων κύκλων συνεπήγετο τὴν προβολὴν τῆς εὐρυτάτης ἀποστολικῆς δράσεως τοῦ εὐαγγελιστοῦ

29. V. Wolf von Glanvell, *Die Kanonessammlung des Kardinals Deusdedit*, Paderborn 1905, σ. 603. Ἡ ἐπίκλησις ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου τῆς ἀποστολικότητος Ἰωάννου καὶ Ἀνδρέου διὰ τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀποτελεῖ ἔμμεσον κανονικὴν ἀμφισβήτησιν καὶ τοῦ δικαίωματος τῶν παπικῶν ἀντιπροσώπων νὰ κρίνουν τὴν ὑπόθεσιν τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ προβολὴ τῆς τοιαύτης διδύμου ἀποστολικῆς ρίζης τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀντικατοπτρίζει ὄχι μόνον τὴν προσηγηθεῖσαν ἐξέλιξιν τῆς σχετικῆς παραδόσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπίσημον ἀποδοχὴν αὐτῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, διὰ καὶ ἀσπασιάσως ἠκούσθη εἰς τὴν Πρωτοδευτέραν σύνοδον καὶ ὑπὸ τῶν παπικῶν ἀντιπροσώπων. Ἐὰν τὸ ἐπιχειρημα τοῦ Ἰγνατίου ἦτο ἄσχετον πρὸς τὴν αὐτοσυνειδησίαν τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τότε εἶναι βέβαιοι ὅτι δὲν θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὴν ἐν τῇ συνόδῳ θέσιν τῶν παπικῶν ἀντιπροσώπων καὶ δὴ εἰς κρίσιμον διὰ τὸν Ἰγνάτιον συνοδικὴν διαδικασίαν.

Ἰωάννου εἰς τε τὰς ἀσιαστικὰς καὶ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τῆς δικαιοδοσίας τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς περιέγραφον ταύτην ἡ *Doctrina Apostolorum* καὶ αἱ λοιπαὶ παραδόσεις περὶ τὸ ἀποστολικὸν ἔργον τοῦ Ἰωάννου. Τὴν διαλεκτικὴν αὐτὴν ἀντιπαράθεσιν ἀπλῶς ἐκωδικοποίησεν Ἰωάννης ὁ Φιλόπονος. Ἡ «ἀδιαφορία» ὅμως τῶν Βυζαντινῶν διὰ τὴν ἐπίσημον χρησιμοποίησιν τῆς συνειδήσεως αὐτῆς, πρὸς θεμελίωσιν περαιτέρω διοικητικῶν διεκδικήσεων ἢ ἐκκλησιαστικοῦ κύρους, ἐξηγεῖ τὴν μὴ ἐπίσημον ἢ συστηματικὴν ἀξιοποίησιν τῆς ἰωαννείου ἀποστολικότητος εἰς τὰς εὐρύτερας ἐκκλησιαστικὰς σχέσεις.

Οὕτω, πηγὴ τῆς παραδόσεως περὶ τῆς ἰωαννείου ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρξεν, ἀναμφιβόλως, τὸ σπουδαῖον κείμενον τῆς *Doctrina Apostolorum* (Γ' αἰών), ἡ δὲ τυχόν τάσις συστηματικώτερας ἀξιοποίησεως αὐτῆς θὰ συνεπήγετο τὴν χρησιμοποίησιν καὶ τῶν ἄλλων ἐν τῷ κειμένῳ σημαντικῶν στοιχείων, ὡς λ.χ. τῆς παραδόσεως περὶ τὴν ἀποστολικὴν δρᾶσιν τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου ἢ καὶ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ. Ἡ *Doctrina Apostolorum* διέσωσε μίαν πολὺ παλαιὰν καὶ ὀπωσδήποτε ἀσασίαστον παράδοσιν περὶ τὴν ἀποστολικὴν δρᾶσιν τῶν ἀποστόλων Ἰωάννου, Ἀνδρέου καὶ Λουκᾶ, τῆς ὁποίας χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα εἶναι: α) ἡ κοινὴ ἀποστολικὴ δρᾶσις Ἰωάννου καὶ Ἀνδρέου εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, β) ἡ δρᾶσις τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου εἰς Μακεδονίαν καὶ Ἀχαΐαν, γ) ἡ σύνδεσις τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ μὲ τὴν ἀποστολικὴν δρᾶσιν εἰς τὴν πολίχνην τοῦ Βυζαντίου καὶ τὴν Θράκην, καὶ δ) ἡ πρόταξις τοῦ ὀνόματος τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου ἔναντι τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου.

Πράγματι, εἰς τοὺς ἀποστόλους τούτους ἀνεφέρετο ὑπὸ τῆς *Doctrina Apostolorum* ὄχι μόνον ἡ ἀποστολικὴ δρᾶσις εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς δικαιοδοσίας τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις αὐτῶν διαδοχὴ τάξεως εἰς τὴν ἀποστολικὴν λειτουργίαν τῆς ἐπισκοπῆς, διότι αἱ ἐκκλησίαι αὗται διὰ τῶν ἐν λόγῳ ἀποστόλων «ἔλαβον τὴν ἀποστολικὴν χεῖρα τῆς ἱερωσύνης». Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ λοιπὸν τῆς παλαιᾶς παραδόσεως τῆς *Doctrina Apostolorum* πρὸς τὰς λοιπὰς σχετικὰς παραδόσεις περὶ τὴν δρᾶσιν τῶν ἀποστόλων Ἰωάννου καὶ Ἀνδρέου, πάντοτε δὲ ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς περὶ «Θρόνου» εὐρύτερας ἀντιλήψεως τῶν Βυζαντινῶν, ἦτο ὄχι μόνον εὐχερῆς, ἀλλὰ καὶ νόμιμος ἢ συστηματικὴ ἀνάπτυξις μιᾶς συγκεκροτημένης καὶ ὠλοκληρωμένης παραδόσεως περὶ τῆς ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐν τούτοις, προβάλλει εὐλογον τὸ ἐρώτημα ὡς πρὸς τοὺς λόγους

τῆς ἀποδιδομένης προτεραιότητος εἰς τὴν προβολὴν τῆς *ἰωαννείου* ἀποστολικότητος ἔναντι τῆς ἀποστολικότητος διὰ τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου ἢ καὶ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, οἵτινες ὡσαύτως συνεδέοντο διὰ μεμαρτυρημένης ἀποστολικῆς δράσεως μετὰ τὴν κανονικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ «*λουκάνειος*» ἀποστολικότης, καίτοι συνδέεται εἰς τὴν *Doctrina Apostolorum* ἀμεσώτερον πρὸς τὴν ἀποστολικότητα τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παραθεωρήθη, ἔνεκα προφανῶς τῆς αὐτοδυνάμου δράσεως καὶ τοῦ υπερέχοντος ἀποστολικοῦ κύρους τῶν ἀποστόλων Ἰωάννου καὶ Ἀνδρέου. Ἐν τούτοις παραμένουν εἰσέτι ἀσαφεῖς οἱ λόγοι τῆς ἐπισήμου προτάξεως εἰς τὰς μαρτυρίας τοῦ Θ' αἰῶνος τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου ἔναντι τοῦ Πρωτοκλήτου τῶν ἀποστόλων Ἀνδρέου.

Εἶναι χαρακτηριστικόν, ὅτι ἡ προτίμησις τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου ἔναντι τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου, τοῦλάχιστον ἐξ ἐπόψεως ἐπισήμων μαρτυριῶν, ἀποτυπῶνται εἰς τὰς ἤδη προμνημονευθείσας σχετικὰς μαρτυρίας καὶ τῶν δύο μεγάλων πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, ἦτοι τοῦ Ἰγνατίου καὶ τοῦ Φωτίου (Θ' αἰών), διότι εἰς μὲν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰγνατίου ὁ Ἰωάννης προτάσσεται τοῦ Ἀνδρέου, εἰς δὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Φωτίου γίνεται ἀποκλειστικὴ μνεῖα μόνον τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀποστολικότητα τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ συνδυασμὸς τῶν δύο ἐπισήμων αὐτῶν μαρτυριῶν δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῆ συμπτωματικῶς. Εἶναι βέβαιοι ὅτι ἐκφράζει πλήρως τὸ πνεῦμα τῶν Βυζαντινῶν εἰς τὴν κατανόησιν τῆς ιδέας τῆς ἀποστολικότητος τῶν θρόνων μετὰ ἢ καὶ ἄνευ ἀναγωγῆς αὐτῆς εἰς ἓνα ἢ εἰς πλείονας ἀποστόλους.

Καθ' ἡμᾶς, λοιπόν, ἡ προτίμησις ἢ ἡ πρόταξις τοῦ Ἰωάννου ἔναντι τοῦ Ἀνδρέου ἀπορρέει ἀναμφιβόλως ἐκ τῆς ἐν Ἀνατολῇ ἀποδοθείσης σαφοῦς προτεραιότητος εἰς τὴν κατανόησιν τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς ὡς διαδοχῆς πίστεως, ἔναντι τῆς ἐν τῇ Δύσει κατανοήσεως αὐτῆς ὡς *διαδοχῆς τάξεως*, διὸ καὶ ὁ ἱερός Φώτιος συνέδεσε τὴν ἀποστολικότητα τῶν πατριαρχικῶν θρόνων πρὸς μόνους τοὺς τέσσαρας εὐαγγελιστάς. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἡ ἰωάννειος ἀποστολικότης ἀνταπεκρίνεται κατ' ἀρχὴν πληρέστερον εἰς τὴν περὶ ἀποστολικότητος ἐκκλησιαστικὴν συνείδησιν τῶν Βυζαντινῶν, διότι ὁ ἀπόστολος Ἰωάννης ἀφ' ἑνὸς μὲν κατεῖχεν ἐξέχουσαν θέσιν εἰς τὸν χορὸν τῶν ἀποστόλων, ἀφ' ἑτέρου δὲ παρέδωκεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ αὐτοῦ ἑγγραφὸν τὸ ἀποστολικὸν κήρυγμα αὐτοῦ, διὰ τοῦ ὁποῦ ἔβεβαιοῦτο ἡ αὐθεντικὴ διαδοχὴ τῆς πίστεως. Ἐν τούτοις, τελικῶς, ἐπεκράτησεν εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ γνωστὴ ἀναγωγὴ

τῆς ἀποστολικότητος αὐτοῦ εἰς τὸν Πρωτόκλητον τῶν ἀποστόλων Ἀνδρέαν.

4. Ἡ σύνθεσις τῆς ἀποστολικότητος Ἰωάννου καὶ Ἀνδρέου.

Ἡ κίνησις ἐκ τῆς ἰωαννείου ἀποστολικότητος πρὸς τὴν παράδοσιν τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου δέον νὰ θεωρηθῆ ἀμφίδρομος καὶ πρέπει νὰ ἐπραγματοποιήθῃ κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς εἰκονομαχίας, διότι ἤτο ἤδη ἐπίσημος παράδοσις κατὰ τὴν περίοδον τῆς πατριαρχίας τοῦ Ἰγνατίου. Πράγματι, εἰς τὴν μαρτυρίαν αὐτὴν ὑπονοεῖται ἤδη ἡ σύνθεσις τῶν δύο παραδόσεων, διότι ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως χαρακτηρίζεται ὡς «*θρόνος τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου καὶ τοῦ Ἀνδρέου, τοῦ πρώτου κληθέντος ἀποστόλου*». Ἡ πρόταξις τοῦ Ἰωάννου ἔναντι τοῦ Ἀνδρέου, δηλοῦσα προφανῶς τὴν χρονικὴν σχέσιν τῶν δύο παραδόσεων, ὑπαινίσσεται καὶ τὴν βαθυτέραν ἐσωτερικὴν συνάφειαν αὐτῶν, ἡ ὁποία δὲν θὰ ἤτο ἄγνωστος εἰς τοὺς λογίους τουλάχιστον ἐκκλησιαστικοὺς κύκλους τοῦ Βυζαντίου. Ἡ ἱστορικὴ σύνθεσις τῶν δύο παραδόσεων ὑποδηλώνει τὴν παράλληλον ἢ καὶ ἀνεξάρτητον συνύπαρξιν αὐτῶν εἰς δύο διαφόρους τάσεις, διότι εἰς μὲν τὸν Ἰωάννην ἐξαίρεται ἡ ιδιότης τοῦ εὐαγγελιστοῦ, εἰς δὲ τὸν Ἀνδρέαν ἡ ιδιότης τοῦ πρωτοκλήτου τῶν ἀποστόλων. Ὑπὸ τῆς πρώτης δηλαδὴ ἐξήρητο ἡ ἀποστολικότης ὡς διαδοχὴ πίστεως, ὑπὸ δὲ τῆς δευτέρας προεβάλλετο ἡ ἀποστολικότης ὡς διαδοχὴ τάξεως. Ἡ σύνθεσις τῶν δύο τάσεων, ἔχουσα ἰσχυρὰ ἐρείσματα εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, ἀπετέλει τὴν ὀλοκλήρωσιν τοῦ κύκλου τῆς παραδόσεως περὶ τῆς ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Πράγματι, ἡ συνείδησις περὶ τῆς ἰωαννείου ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐμπεριείχεν ἐν σπέρματι καὶ τὴν περὶ τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου παράδοσιν, ὄχι μόνον ἔνεκα τῆς κοινῆς ἀποστολικῆς δράσεως ἀμφοτέρων εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς δικαιοδοσίας τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ ἔνεκα τῆς παραδεδομένης *ἰδιαζούσης προσωπικῆς σχέσεως* τῶν ἀποστόλων Ἀνδρέου καὶ Ἰωάννου. Θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὑποστηρίξωμεν ὅτι ἡ συστηματικὴ ἀνάπτυξις τῆς παραδόσεως περὶ τῆς ἰωαννείου ἀποστολικότητος θὰ ἔδει νὰ καταλήξῃ εὐλόγως εἰς τὴν παράδοσιν περὶ τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου, λόγῳ κυρίως τῆς παραδεδομένης προσωπικῆς σχέσεως Ἀνδρέου - Ἰωάννου.

Ἡ προσωπικὴ αὐτῇ σχέσις δὲν ἐστερεῖτο ἀντικειμενικῶν ἐρεισμάτων εἰς τὰς πηγὰς, διὰ τῶν ὁποίων ἀνεπτύχθη καὶ ἡ σχετικὴ παράδοσις κατὰ τοὺς πρώτους ἤδη αἰῶνας. Οὕτως, εἰς μαρτυρίαν ἀποσπάσματος τοῦ Μουρατορίου κανόνος (Β' αἰῶν) ὁ εὐαγγελιστῆς

Ἰωάννης παρουσιάζεται ὡς συντάξας τὸ Εὐαγγέλιον αὐτοῦ δι' ἀποκαλύψεως τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου: «*Quatri evangeliorum: Johannes ex discipulis cohortantibus condiscipulis et episcopis suis dixit Coieiu-nate mihi hodie triduo et quid cuique fuerit revelatum alterutrum nobis enarremus. Eadem nocte revelatum Andreae ex apostolis ut recognoscentibus cunctis Johannes suo nomine cuncta describeret*»³⁰. Ἡ ταχθεῖσα ὁμῶς τριήμερος νηστεία ἐν ἀναμονῇ ἀποκαλύψεως δὲν κατέστη ἀναγκαία, διότι, κατὰ τὸ ἀπόσπασμα, τὴν πρώτην ἤδη νύκτα ἔλαβε χώραν ἡ πρὸς τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην ἀποκάλυψις τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Εὐαγγελίου. Ἡ σπουδαιότης τῆς μαρτυρίας αὐτῆς διὰ τὴν ἐρμηνείαν τῆς ἐν τῇ βυζαντινῇ παραδόσει προβληθείσης κοινῆς σχέσεως τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου καὶ τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου εἶναι ὁπωσδήποτε μοναδική, διότι ἐν τῷ ἀποσπάσματι προβάλλεται ρητῶς καὶ ἐκπεφρασμένως ἢ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Ἰωάννου ἀποτύπωσις τοῦ περιεχομένου τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος «ἀπὸ φωνῆς» τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου.

Ἡ τοιαύτη σχέσις Ἀνδρέου καὶ Ἰωάννου εἰς τὴν καταγραφὴν

30. M. R. James, *Apocryphal N. T.*, 1926, σ. 304 κ.ἑξ. Τὸ κείμενον αὐτὸ ἐκφράζει τὴν παλαιότεραν παράδοσιν περὶ τὴν σύνταξιν τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου, διότι ὁ κύκλος τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰωάννου διατηρεῖ εἰσέτι ἔντονον εἰς τὴν μνήμην αὐτοῦ τὴν ἰδιαίτερον πνευματικὴν σχέσιν τοῦ Ἰωάννου πρὸς τὸ πρόσωπον καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ πρωτοκλήτου τῶν ἀποστόλων Ἀνδρέου, ἡ ὁποία προοδευτικῶς ἠτόνησε διὰ τῆς προβολῆς τῆς αὐτοδυναμίας τοῦ Ἰωάννου εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ «τελευταίου» ἐκ τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων. Ἡ αὐτονόμησις αὐτῆ τῶν στοιχείων τῆς παλαιᾶς παραδόσεως ὀφείλεται προφανῶς εἰς τοὺς Μοντανιστὰς τοῦ Β' αἰῶνος. Ἐν τοῖτοις, ἡ μνήμη περὶ τῆς ἰδιαίτερας πνευματικῆς σχέσεως Ἀνδρέου καὶ Ἰωάννου διεσώθη εἰς τὴν σχετικὴν παράδοσιν, ὡς δείκνυται ἐκ τοῦ ἐγκωμιαστικοῦ κειμένου «*Πράξεις καὶ Περίοδοι*» τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου, τὸ ὁποῖον προσέλαβε τὴν ἐπεξεργασμένην μορφήν αὐτοῦ πρὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Θ' αἰῶνος. Εἰς τὸ κείμενον αὐτὸ ἀναγράφεται σημαντικὸν στοιχεῖον τῆς ἐν Ἐφέσῳ κοινῆς κατ' ἀρχὴν ἀποστολικῆς δράσεως τῶν ἀποστόλων Ἀνδρέου καὶ Ἰωάννου: «... Ἀνδρέας δὲ σὺν τῷ Ἰωάννῃ διατρίβοντες ἦσαν ἐν τῇ Ἐφεσίων πόλει, τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ λόγου προσκαρτεροῦντες, ἐν ἧ ὁ σωτὴρ καὶ Κύριος Ἰησοῦς τῷ θεοπεσίῳ ὁπτιάνεται Ἀνδρέα, προσιρεπόμενος αὐτῷ θάπτον τὴν Βιθυνίαν καταλαβεῖν, μετὰ σοῦ εἰμὶ φήσας αὐτῷ ὅτι ἐὰν πορεύῃ καὶ γὰρ ἡ Σκυθία περιμένει σε'. Μετὰ δὲ τὸ διηγήσασθαι τὴν ὁπτιασίαν τῷ θεολόγῳ Ἰωάννῃ, ἀσπασάμενος αὐτὸν ὁ θεόπνευστος Ἀνδρέας καὶ τοὺς ἰδίους παραλαβὼν μαθητὰς, ἀνέρχεται μετ' αὐτῶν εἰς Λαοδίκειαν πόλιν τῆς Φρυγίας Καπατιανῆς...» («*Acta Andreae*», ἐν *Analecta Bollandiana*, 13, 1894, 323). Ἡ ἀποδυναμώσις λοιπὸν τῆς σχέσεως Ἀνδρέου καὶ Ἰωάννου κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου, ὡς περιγράφει τὴν σχέσιν αὐτὴν τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Μουρατορίου κανόνος, δὲν ἐξουδετέρωσεν ὅλα τὰ στοιχεῖα αὐτῆς διὰ τὴν προσωπικὴν, πνευματικὴν καὶ ἀποστολικὴν σχέσιν τῶν δύο ἀποστόλων, ἡ ὁποία διετηρεῖτο εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν μέχρι καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Θ' αἰῶνος.

τοῦ τετάρτου Εὐαγγελίου προσδιώρισεν εὐλόγως καὶ τὴν κοινὴν σχέσιν αὐτῶν πρὸς τὴν ἀποστολικότητα τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ ἀξιολόγησις τῆς σπουδαιότητος τῆς τοιαύτης διὰ τοῦ τετάρτου Εὐαγγελίου σχέσεως Ἰωάννου καὶ Ἀνδρέου, κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὴν ἀποστολικότητα τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπορρέει καὶ ἐκ τῆς γενικωτέρας ἐκκλησιαστικῆς συνειδήσεως τῶν πρώτων αἰώνων, ὡς τοῦτο καθίσταται σαφὲς καὶ ἐξ αὐτῆς εἰσέτι τῆς παπικῆς θεωρίας περὶ τῆς ἐξαίρετικῆς ἀθθεντίας τῶν ἐχόντων Πέτρειον ἀποστολικότητα θρόνων Ρώμης, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας. Ὁ πάπας Ρώμης Λέων Α' (440-461) ἀνέπτυξε τὴν θεωρίαν περὶ τῆς Πετρείου ἀποστολικότητος τῶν τριῶν ἀνωτέρω θρόνων διὰ νὰ ἀποκλείσῃ τὸν θρόνον τῆς Νέας Ρώμης ἐκ τῆς πατριαρχικῆς ἀξίας, διὸ καὶ ἐπετέθη κατὰ τοῦ περιεχομένου τοῦ 28 κανόνος τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου. Εἰς τὰς ἐπιστολὰς αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μαρκιανόν³¹, τὴν Πουλχερίαν³², τὴν Σύνοδον³³, τὸν Κωνσταντινουπόλεως Ἀνατόλιον³⁴, τὸν Ἀλεξανδρείας Προτέριον³⁵, τὸν Ἀντιοχείας Μάξιμον³⁶ καὶ τὸν ἐκπρόσωπον αὐτοῦ ἐν Ἀνατολῇ ἐπίσκοπον Ἰουλιανὸν Κῶ³⁷ προεβλήθη ἡ παπικὴ θεωρία περὶ τῆς Πετρείου ἀποστολικότητος τῶν θρόνων Ρώμης, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, ἡ ὁποία ὠλοκληρώθη διὰ τῆς συμβολῆς τοῦ πάπα Γελασίου Α' (492-496)³⁸. Διὰ τῆς θεωρίας τῆς Πετρείου ἀποστολικότητος ὁ θρόνος τῆς Ἀλεξανδρείας ἐθεωρεῖτο θρόνος τοῦ ἀποστόλου Πέτρου διὰ τῆς πρὸς τὸν θρόνον αὐτὸν παραδεδομένης σχέσεως τοῦ εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, ὁ ὁποῖος ἦτο «μαθη-

31. *Epist.* 104, 111, 115, 126, 130, 137. E. Schwartz, *Acta Conciliorum Oecumenicorum* (ACO), τόμ. II/4, σσ. 55-57, 62-64, 67-68, 81-82, 83-84, 89-90.

32. *Epist.* 105, 112, 116. E. Schwartz, ACO, II/4, σσ. 57-59, 64-65, 68-69.

33. *Epist.* 114. E. Schwartz, ACO, II/4, σσ. 70-71.

34. *Epist.* 106, 135, 146. E. Schwartz, ACO, II/4, σσ. 59-62, 88-89, 96-97.

35. *Epist.* 129. E. Schwartz, ACO, II/4, σσ. 84-86.

36. *Epist.* 119. E. Schwartz, ACO, II/4, σσ. 72-75.

37. *Epist.* 107, 109, 113, 117, 127, 131, 140, 144. E. Schwartz, ACO, II/4, σσ. 62, 65-68, 69-70, 82-83, 87, 93-94, 137-138.

38. Β. Ι. Φειδᾶ, *Ὁ θεσμὸς τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν*, τόμ. II, σσ. 112-160, ἔνθα ἀξιολογεῖται κατὰ τρόπον κριτικὸν ἡ ὅλη ἐξέλιξις τῆς θεωρίας αὐτῆς κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα. Ὅπως ὁποῖοτε ὅμως ἡ προβολὴ τῆς ὑπεροχῆς τῆς Πετρείου ἀποστολικότητος ὑπῆρξεν εὐνόητον ἐρέθισμα διὰ τὴν ὑπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἰδιαιτέραν ἀξιοποίησιν τῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς τὸ πρόσωπον καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου. Τὰ χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τοῦ «*πρωτοκλήτου*» καὶ τοῦ «*κορυφαίου*» τῶν δύο ἀδελφῶν ἀποστόλων ἀπέδιδον πληρέστερον τὴν γενικωτέραν συνείδησιν τῆς Ἀνατολῆς τόσοσιν περὶ τῆς πολιτικῆς, ὅσον καὶ περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς σχέσεως τῶν δύο «*ἀδελφῶν*» πόλεων τῆς Πρεσβυτέρας καὶ τῆς Νέας Ρώμης.

της» και «έρμηνευτής» Πέτρου και κατά συνέπειαν κατέγραψαν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ αὐτοῦ τὸ ἀποστολικὸν κήρυγμα τοῦ Πέτρου. Οὕτως, ὁ θρόνος τῆς Ἀλεξανδρείας προεβάλλετο ὡς Πέτριος θρόνος διὰ μόνης τῆς εἰδικῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Μάρκου καταγραφὴν κήρυγμα αὐτοῦ, οὐδεμία δὲ διευπλώθη ἐπ' αὐτοῦ ἀντίρρησης εἰς τε τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν.

Εἶναι εὐνόητον, ὅτι ἡ σαφῆς καὶ παλαιὰ αὐτῆ παράδοσις τοῦ Μουρατορίου κανόνος, ἀδιαφόρως βαθμοῦ ἀξιοπιστίας, προέβαλλε κατὰ τρόπον ἐξαιρετικὸν τὴν ἐσωτερικὴν πνευματικὴν ἀναγωγὴν τοῦ ἐν τῷ τετάρτῳ Εὐαγγελίῳ καταγραφέντος ἀποστολικοῦ κηρύγματος τοῦ Ἰωάννου εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς γενομένης ἀποκαλύψεως ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου. Ἡ προαναφερθεῖσα ἰδιαίτερα εὐαισθησία τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῆς Ἀνατολῆς γενικώτερον εἰς τὴν προοπτικὴν τῆς διαδοχῆς πίστεως δὲν ἠδύνατο νὰ παραθεωρηθῆ τὴν διὰ τοῦ ἀποσπάσματος τοῦ Μουρατορίου κανόνος προβαλλομένην κοινὴν σχέσιν Ἀνδρέου καὶ Ἰωάννου πρὸς τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν καταγραφὴν τοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου διασωθέντος Εὐαγγελίου. Ἡ κατὰ τὴν πρώτην περιόδον τῆς Εἰκονομαχίας (727-787) ἐξαιρετικὴ εὐαισθησία διὰ τὴν προβολὴν τῶν πέντε πατριαρχικῶν θρόνων, ὡς τῶν μόνων ἀύθεντικῶν φορέων τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς πίστεως καὶ ἀξίως, ἠξιοποίησε πάντα τὰ στοιχεῖα τῆς τοιαύτης παραδόσεως διὰ τὴν ἀποστολικότητα τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀνέδειξε τὸ περιεχόμενον ἀμφοτέρων τῶν παραδόσεων, διὸ καὶ προεβλήθη ἡ ἰδιαίτερα πνευματικὴ σχέσις Ἀνδρέου καὶ Ἰωάννου.

Τὸ μετὰ τὴν ἐν Ἱερεῖα σύνοδον (754) πνεῦμα περὶ τῆς ἀποστολικότητος τῶν πέντε πατριαρχικῶν θρόνων ἐκφράζεται χαρακτηριστικώτερον διὰ τῶν περὶ ἀποστολικῆς διαδοχῆς ἀκραίων θέσεων Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, ὁ ὁποῖος ἐτόνιζεν ὅτι «περὶ θείων καὶ οὐρανίων δογμάτων, ὃ ἄλλοις οὐκ ἐπιτέτραπται ἢ ἐκείνοις, οἷς φησὶν αὐτὸς ὁ Θεὸς Λόγος· ὅσα ἂν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἂν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ. Τίνες δὲ οὗτοι οἱ ἐντεταλμένοι; Ἀπόστολοι καὶ οἱ τούτων διάδοχοι. Τίνες δ' οὖν οἱ διάδοχοι; Ὁ τῆς Ρωμαίων νυνὶ πρωτόθρονος, ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως δευτερεύων, Ἀλεξανδρείας τε καὶ Ἀντιοχείας καὶ ὁ Ἱεροσολύμων. Τοῦτο τὸ πεντακρόρυφον κράτος τῆς Ἐκκλησίας. Παρὰ τούτοις τὸ τῶν θείων δογμάτων κριτήριον»³⁹. Πέραν ὅμως τῆς συρρικνώσεως τῆς ιδέας τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς ἐκ

39. PG 99, 1417.

τοῦ ὄλου σώματος τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἐκκλησίας εἰς τοὺς πέντε κυριῶς πατριάρχας, ἡ ἀνωτέρω μαρτυρία προβάλλει καὶ τὴν καθιερωμένην παράδοσιν τῆς Ἀνατολῆς, καθ' ἣν πάντες οἱ πατριαρχικοὶ θρόνοι ἀνήγον τὴν ἀποστολικότητα αὐτῶν εἰς πάντας τοὺς ἀποστόλους. Ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ βίωσις τοῦ ἀποστολικοῦ κληρύματος πάντων τῶν ἀποστόλων βεβαιοὶ καὶ τὴν ἀποστολικότητα αὐτῆς, ἐγγυηταὶ δὲ τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ βεβαιότητος τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως εἶναι αἱ πέντε διοικητικαὶ κεφαλαί, τὸ «*πεντακόρυφον κράτος τῆς Ἐκκλησίας*», διότι οὗτοι διασφαλίζουν τὴν αὐθεντικὴν καὶ ἀδιάκοπον συνέχειαν τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Οὕτως, ἡ ἀναγωγὴ εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρίζαν ἐκάστου πατριαρχικοῦ θρόνου ἀπέκτησε πλέον μίαν ἰδιάζουσαν σημασίαν, διὸ καὶ κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἐγένετο πληρεστέρα μελέτη, ἐπεξεργασία καὶ ἀξιοποιήσις τῶν ἤδη γνωστῶν στοιχείων τῆς παλαιότερας παραδόσεως περὶ τῆς σχέσεως τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου καὶ τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου πρὸς τὴν ἀποστολικότητα τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αἱ ἀπόκρυφοὶ *Πράξεις Ἀνδρέου, Ἰωάννου* καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων ἠξιοποιήθησαν διὰ τοῦ συνδυασμοῦ αὐτῶν καὶ πρὸς τὰς λοιπὰς σχετικὰς μαρτυρίας τῶν πηγῶν (Μουρατόριος κανῶν, *Doctrina Apostolorum*, Ἀποστολικαὶ Διαταγαὶ κ.λπ.) καὶ διεμόρφωσαν τὰς νέας προοπτικὰς τῆς ἐν Βυζαντίῳ ἰδέας τῆς ἀποστολικότητος τῶν θρόνων, αἱ ὁποῖαι ἀπετυπώθησαν καὶ εἰς τὸ περὶ τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου χαρακτηριστικὸν κείμενον τῆς *Laudatio*⁴⁰. Ἀνάλογον αὐτοτελῆ ἀνάπτυξιν πρέπει νὰ ἐγνώρισε καὶ ἡ ἰωάννειος παράδοσις, ἡ ὁποία ἀπετέλεσε καὶ τὴν ὑποδομὴν διὰ τὴν διακήρυξιν τῆς ἰωαννείου ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν πατριαρχῶν Φωτίου καὶ Ἰγνατίου.

Ἡ πνευματικὴ ὁμως σχέσις Ἀνδρέου καὶ Ἰωάννου, πέραν τῆς ἐν τῷ ἀποσπάσματι τούτῳ διασωθείσης παραδόσεως, παρουσιάζει εὐρύτερα καὶ χαρακτηριστικώτερα ἐρείσματα εἰς τὰς πηγὰς τῆς ἀποστολικῆς καὶ τῆς μεταποστολικῆς ἐποχῆς. Οὕτως, εἰς τὰς ἀποκρύφους *Πράξεις Ἀνδρέου* παρουσιάζεται ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας, κατὰ τὴν πρὸ τοῦ μαρτυρίου αὐτοῦ ὄρασιν, νὰ βλέπῃ περιέργως ἐπὶ τοῦ σταυροῦ εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην⁴¹. Ἡ

40. *Analecta Bollandiana*, 13, 1894, 315 κ.ἑξ.

41. M. K. James, *Apocryphal N. T.*, σ. 343. Ὑπὸ ἀνάλογον πνεῦμα ὁ Ὁριγένης τονίζει: «*Τολμητέον τοίνυν εἰπεῖν ἀπαρχὴν μὲν πασῶν τῶν Γραφῶν εἶναι τὰ Εὐαγγέλια, τῶν δὲ Εὐαγγελίων ἀπαρχὴ τὸ κατὰ Ἰωάννην· οὗ τὸν νοῦν οὐδεὶς δύναται λαβεῖν, μὴ ἀναπεσὼν ἐπὶ τὸ στήθος Ἰησοῦ, μηδὲ λαβὼν ἀπὸ Ἰησοῦν τὴν Μαρίαν γινομένην*

μαρτυρία αυτή αποκαλύπτει την ἀμφίπλευρον προβολήν τῆς πνευματικῆς σχέσεως τῶν δύο ἀποστόλων, εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸν ὅτι ὁ,τι γνωρίζομεν διὰ τὸν Ἀνδρέαν τὸ γνωρίζομεν κυρίως δι' Ἰωάννου. Πράγματι, ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης προβάλλει ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ αὐτοῦ κατὰ τρόπον ἐξαιρετικὸν τὸν ἀπόστολον Ἀνδρέαν, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται *πρῶτος* μεταξύ τῶν Δώδεκα⁴², παρουσιάζεται ὡς πρωτοστάτης εἰς τὸν θαυμαστὸν χορτασμὸν τῶν πεντακισχιλίων⁴³, ἀναλαμβάνει μετὰ τοῦ Φιλίππου νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὸν Ἰησοῦν τοὺς Ἕλληνας⁴⁴ κ.λπ.

Τὰ συντόμως παρατεθέντα ἀνωτέρω ἐνδεικτικὰ στοιχεῖα καθιστοῦν οὐσιαστικώτερον τὸ περιεχόμενον τῆς μαρτυρίας τοῦ Μουρατορίου κανόνος καὶ ἀναδεικνύουν εἰς πραγματικὸν μέγεθος τὰς ἰδιαιτέρας πνευματικὰς σχέσεις Ἀνδρέου καὶ Ἰωάννου ὄχι μόνον κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀποστολικὴν δρᾶσιν. Αἱ πνευματικαὶ αὐταὶ σχέσεις ἀπέρρεον προφανῶς ἐκ τῶν βαθυτέρων προσωπικῶν σχέσεων Ἀνδρέου καὶ Ἰωάννου, ὡς δείκνυται τόσον ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου, ὅσον καὶ ἐκ τοῦ πνεύματος τῆς πρωΐμου ἀποστολικῆς καὶ μεταποστολικῆς παραδόσεως. Ἀνάλογον ἄλλως τε εὐαισθησίαν ἐναντι τοῦ προσώπου καὶ τῆς αὐθεντίας τοῦ Ἀνδρέου ἐπέδειξε καὶ ὁ εὐρύτερος κύκλος τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰωάννου, ἐκ τῶν ὁποίων προφανῶς προέρχονται καὶ οἱ συντάκται τοῦ σχετικῆς ἀποσπάσματος τοῦ Μουρατορίου κανόνος. Οὕτως, ὁ μαθητὴς τοῦ Ἰωάννου Πατίας Ἱεραπόλεως, ἀναφερόμενος εἰς τὴν αὐθεντίαν τῶν «πρεσβυτέρων», ἀναγράφει πρῶτον τὸν ἀπόστολον Ἀνδρέαν καὶ προτάσσει αὐτὸν τοῦ ἀποστόλου Πέτρου: «... Οὐ γὰρ τοῖς τὰ πολλὰ λέγουσιν ἔχαιρον, ὡς

καὶ αὐτοῦ μητέρα' Καὶ τηλικούτον δὲ γενέσθαι δεῖ τὸν ἐσόμενον ἄλλον Ἰωάννην, ὥστε οἰονεῖ τὸν Ἰωάννην δειχθῆναι ὄντα Ἰησοῦν ἀπὸ Ἰησοῦ...» (Εἰς Ἰω. 1,6. PG 14-32).

42. Ἰω. 1,40 κ.έξ. «Ἦν Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου εἰς ἐκ τῶν δύο ἀκουσάντων παρὰ Ἰωάννου καὶ ἀκολουθησάντων αὐτῷ· εὗρισκει οὗτος πρῶτον τὸν ἀδελφὸν τὸν ἴδιον Σίμωνα καὶ λέγει αὐτῷ εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν, ὃ ἐστι μεθερμηνεύμενον Χριστός· ἤγαγεν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν...».

43. Ἰω. 6,5 κ.έξ. «ἐπάρας οὖν τοὺς ὀφθαλμοὺς ὁ Ἰησοῦς καὶ θεασάμενος ὅτι πολλὸς ὄχλος ἔρχεται πρὸς αὐτόν, λέγει πρὸς Φίλιππον ... λέγει αὐτῷ εἰς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου· ἔστι παιδάριον ὧδε, ὃς ἔχει πέντε ἄρτους κριθίνους καὶ δύο ὀψάρια· ἀλλὰ ταῦτα τί ἐστὶν εἰς τοσαύτους;...».

44. Ἰω. 12,20 κ.έξ. «Ἦσαν δὲ Ἕλληνές τινες ἐκ τῶν ἀναβαινόντων ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ· οὗτοι οὖν προσήλθον Φιλίππῳ, τῷ ἀπὸ Βηθσαϊδᾶ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἠρώτων αὐτὸν λέγοντες· κύριε, θέλομεν τὸν Ἰησοῦν ἰδεῖν. Ἐρχεται ὁ Φίλιππος καὶ λέγει τῷ Ἀνδρέᾳ· ... ἔρχεται Ἀνδρέας καὶ Φίλιππος καὶ λέγουσι τῷ Ἰησοῦ. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκρίνεται αὐτοῖς λέγων· ἐλήλυθεν ἡ ὥρα ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου...».

περὶ οἱ πολλοί, ἀλλὰ τοῖς τάληθῆ διδάσκουσιν, οὐδὲ τοῖς τὰς ἄλλο-
 τρίας ἐντολὰς μνημονεύουσιν, ἀλλὰ τοῖς τὰς παρὰ τοῦ Κυρίου τῆ πί-
 στει δεδομένας καὶ ἀπ' αὐτῆς παραγινομένας τῆς ἀληθείας. Εἰ δέ που
 καὶ παρηκολουθηκῶς τις τοῖς πρεσβυτέροις ἔλθοι, τοὺς τῶν πρεσβυτέ-
 ρων ἀνέκρινον λόγους· τί Ἀνδρέας ἢ τί Πέτρος εἶπεν, ἢ τί Φίλιππος
 ἢ τί Θωμᾶς ἢ Ἰάκωβος, ἢ τί Ἰωάννης ἢ Ματθαῖος ἢ τις ἕτερος τῶν
 τοῦ Κυρίου μαθητῶν... οὐ γὰρ τὰ ἐκ τῶν βιβλίων τοσοῦτον με ὠφε-
 λεῖν ὑπελάμβανον, ὅσον τὰ παρὰ ζώσης φωνῆς καὶ μενούσης»⁴⁵.

Εἶναι προφανές ὅτι ὁ ἰωάννειος κύκλος μαθητῶν ἐτίμα ἰδιαιτέ-
 ρως τὸ ἀποστολικὸν κήρυγμα τοῦ Ἀνδρέου, διὸ καὶ συνέδεε πρὸς τὸ
 κήρυγμα αὐτοῦ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰωάννου. Βεβαίως, ἕτεροι κατάλο-
 γοι τοῦ ἰωαννείου κύκλου, ὡς λ.χ. ἡ ἐν αἰθιοπικῇ μεταφράσει διασω-
 θείσα Ἐπιστολὴ τῶν Ἀποστόλων (Β' αἰών), ἀναγράφουν ὡς πρῶτον
 τὸν Ἰωάννην, ὁ ὁποῖος προτάσσεται καὶ αὐτῶν εἰσέτι τῶν ἀποστόλων
 Πέτρον καὶ Ἀνδρέου⁴⁶, ἀλλὰ ἡ τοιαύτη εὐνόητος προτίμησις οὐδόλως
 μειώνει τὴν γενικῶς ἀνεγνωρισμένην βαθεῖαν πνευματικὴν σχέσιν τοῦ
 Ἰωάννου πρὸς τὸν Ἀνδρέαν. Ἡ ἀναντίρρητος αὐτῆ ἐσωτερικῆ πνευ-
 ματικῆ σχέσις Ἀνδρέου καὶ Ἰωάννου, εἰς τε τὴν ἀποστολικὴν καὶ εἰς
 τὴν μεταποστολικὴν παράδοσιν, ἐνισχύθη πολλῶ μᾶλλον διὰ τῆς πα-
 ραδόσεως περὶ τῆς κοινῆς ἀποστολικῆς δράσεως εἰς τε τὰς ἀσιατικὰς
 καὶ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τῆς δικαιοδοσίας τοῦ θρόνου τῆς
 Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ ἀποδεδειγμένη λοιπὸν ἀρχικὴ προ-τίμησις
 τῆς παραδόσεως περὶ τῆς ἰωαννείου ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου, δι'
 οὓς ἐν τοῖς πρόσθεν ἐσημειώσαμεν λόγους, ἐμπειρεῖχε σαφῶς καὶ τὴν
 προοπτικὴν τῆς τελικῆς ἀναγωγῆς αὐτῆς εἰς τὴν εὐρύτερον παραδε-
 κτὴν ἐξαιρετικὴν ἀποστολικὴν αὐθεντίαν τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου,
 διότι:

Πρῶτον, ἡ μεμαρτυρημένη βαθεῖα προσωπικὴ πνευματικὴ σχέ-
 σις Ἀνδρέου καὶ Ἰωάννου δὲν ἐξηντλεῖτο εἰς θεωρητικὰς σχέσεις,
 ἀλλ' ἐκάλυπτε καὶ τὴν δι' ἀποκαλύψεως ἀναγωγὴν εἰς τὸν ἀπόστολον

45. Εὐσεβίου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, ΙΙΙ, 39, 3-4. Ὑπὸ ἀνάλογον πνεῦμα ὁ Ὠριγένης τονίζει: «Ἔστι δὲ προσαχθῆναι ἀπὸ τῶν ὑπὸ Παύλου λεγομένων περὶ τοῦ πᾶσαν τὴν Καινὴν εἶναι τὰ Εὐαγγέλια, ὅταν που γράφει· 'κατὰ τὸ Εὐαγγέλιόν μου'. Ἐν γράμμασι γὰρ Παύλου οὐκ ἔχομεν βιβλίον Εὐαγγέλιον συνήθως καλούμενον. Ἀλλὰ πᾶν ὃ ἐκήρυσσε καὶ ἔλεγε, τὸ Εὐαγγέλιον ἦν. Εἰ δὲ τὸ Παύλου Εὐαγγέλιον ἦν, ἀκόλουθον λέγειν ὅτι καὶ τὰ Πέτρον Εὐαγγέλιον ἦν, καὶ ἀπαξιαπλῶς τὰ συνιστάντα τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν καὶ κατασκευάζοντα τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, ἐμποιοῦντά τε αὐτὴν τε ταῖς ψυχαῖς τῶν βουλομένων παραδέξασθαι τὸν ἐστώτα ἐπὶ τὴν θύραν, καὶ κρούοντα, καὶ εἰσελθεῖν βουλόμενον εἰς τὰς ψυχὰς λόγον Θεοῦ» (Εἰς Ἰω. Ι.6. PG 14,32).

46. M. R. James, *Apostasy N. T.*, 343.

Ἄνδρέαν ὡς πρὸς πηγὴν τοῦ ὄλου περιεχομένου τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου. Τοῦτο ὑπῆρξε βασικὸν στοιχεῖον διὰ τὴν εὐαισθησίαν τῶν Βυζαντινῶν ὑπὲρ τῆς ἰωαννεῖου ἀποστολικότητος, ὡς δείκνυται καὶ ἐκ τῶν σχετικῶν δύο μαρτυριῶν τῶν πατριαρχῶν Ἰγνατίου καὶ Φωτίου. Εἶναι ὁμως εὐνόητον, ὅτι ἡ ὀλοκλήρωσις τῆς εὐαισθησίας αὐτῆς συνεπήγετο σαφῶς τὴν τελικὴν ἀναγωγὴν ταύτης καὶ εἰς τὴν ἔξαιρετικὴν ἀϋθεντίαν τῆς κατὰ τὴν παράδοσιν πηγῆς τοῦ τετάρτου Εὐαγγελίου, ἥτοι εἰς τὸν ἀπόστολον Ἄνδρέαν. Τοῦτο ἦτο ζήτημα ἐσωτερικῆς συνεπειᾶς πρὸς τὴν πηγὴν τῆς βιουμένης ἀποστολικῆς διδασχῆς καὶ πίστεως εἰς τὸν «Θρόνον Ἰωάννου» (Φώτιος), ὅστις ἀνεδεικνύετο ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει «Θρόνος Ἰωάννου καὶ Ἀνδρέου» (Ἰγνάτιος), ἔνεκα τῆς ἐν τῷ Εὐγγελίῳ καταγραφείσης ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ἀποστολικῆς παραδόσεως «ἀπὸ φωνῆς» Ἀνδρέου.

Δεύτερον, ἡ κατὰ τὴν παράδοσιν προσωπικὴ πνευματικὴ σχέση εἰς Ἰωάννου καὶ Ἀνδρέου, ἡ ὁποία ἐπιβεβαιοῦται ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν περὶ τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου στοιχείων τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου, ἀποτυπῶνται καὶ εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ «ἰωαννεῖου κύκλου» τῶν ἀποστολικῶν μαθητῶν (Παπίας Ἱεραπόλεως), οἱ ὁποῖοι κατέγραψαν τὴν περὶ τῆς ἀϋθεντίας τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου εὐαισθησίαν τοῦ διδασκάλου αὐτῶν ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου. Ἡ εὐαισθησία αὐτὴ ἀπετυπώθη καὶ εἰς τὴν εὐρύτεραν ἀπόκρυφον παράδοσιν περὶ τοῦ ἔργου καὶ τῆς ἀποστολικῆς μαρτυρίας τῶν δύο ἀποστόλων.

Τρίτον, ἡ μεμαρτυρημένη κοινὴ ἀποστολικὴ δράσις Ἀνδρέου καὶ Ἰωάννου εἰς τε τὰς ἀσιατικὰς καὶ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τῆς δικαιοδοσίας τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διὰ τῆς ὁποίας διησφαλίσθη ἐν αὐταῖς ἡ συνεχὴς καὶ ἀδιάκοπος διαδοχὴ τάξεως καὶ πίστεως ἐν τῇ ἀποστολικῇ λειτουργίᾳ τῆς ἐπισκοπῆς, συνήνωσε τὴν πηγὴν τῆς ἱερωσύνης πρὸς τὴν ἀποστολικὴν διαδοχὴν τοῦ Οἴκουμενικοῦ θρόνου, ἐν τῷ πλαίσίῳ τῆς ἐν Ἀνατολῇ εὐρύτερας κατανοήσεως τῆς κανονικῆς ἐννοίας τοῦ «Θρόνου». Πράγματι, κατὰ τὴν παράδοσιν, διὰ τῶν ἀποστολικῶν χειρῶν Ἀνδρέου καὶ Ἰωάννου μετεδόθη καὶ διησφαλίσθη ἡ ἱερωσύνη εἰς πάσας σχεδὸν τὰς τοπικὰς Ἐκκλησίας τῆς δικαιοδοσίας τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ γεγονός, ὅτι ἡ κανονικὴ κατανόησις τῆς ἐννοίας τοῦ «Θρόνου» εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν τῆς Ἀνατολῆς ἐμπεριείχε καὶ πάσας τὰς ιδιότητας τῶν κατὰ τόπους ἐκκλησιῶν τῆς εὐρύτερας διοικητικῆς δικαιοδοσίας τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, ὑποδηλώνει τὴν σπουδαιότητα τῆς ὅλης παραδόσεως περὶ τῆς παραλλήλου ἀποστολικῆς δράσεως Ἀνδρέου καὶ Ἰωάννου εἰς πάσας σχεδὸν τὰς ἐν Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ ἐπαρχίας τοῦ θρόνου.

Τέταρτον, ἡ μεμαρτυρημένη ἐξαιρετικὴ ἀποστολικὴ αὐθεντία τοῦ πρωτοκλήτου τῶν ἀποστόλων Ἀνδρέου, ὁ ὁποῖος προτάσσεται τῶν λοιπῶν ἀποστόλων, καὶ αὐτοῦ εἰσέτι τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, εἰς τὸν κατάλογον τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου καὶ εἰς εὐρύτατον κύκλον καταλόγων τῆς μεταποστολικῆς ἐποχῆς, δὲν ἦτο ἀδιάφορος εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κύκλους τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὄχι μόνον ἔνεκα τῶν γνωστῶν ἀντιπαραθέσεων πρὸς τὰς περὶ *πρωτείου* παπικᾶς διεκδικήσεις, ἀλλὰ καὶ ἔνεκα τῆς εὐρυτέρας προβολῆς τῆς ἰδέας τῆς ἀποστολικότητος τῶν θρόνων κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς εἰκονομαχίας (726-787). Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, ἡ ἐπεξεργασία τῆς παραδόσεως περὶ τῆς ἰωαννείου ἀποστολικότητος αὐτοῦ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἠνύνησεν εὐλόγως καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παραδόσεως διὰ τὴν ἀναγωγὴν τῆς ἀποστολικότητος εἰς τὸν ἀπόστολον Ἀνδρέαν, ὁ ὁποῖος 1) ὡς «πρωτόκλητος» τῶν ἀποστόλων, 2) ὡς «ἀδελφός» τοῦ Πέτρου, καὶ 3) ὡς ἡ κατ' ἀποκάλυψιν πηγὴ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἰωάννου προεβλήθη ὡς ἡ κυρία πηγὴ τῆς ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Νέας Ρώμης, ἰδίᾳ κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀντιπαραθέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν θρόνον τῆς Πρεσβυτέρας Ρώμης.

Πέμπτον, ἡ ἐκ τῆς παραδόσεως περὶ τῆς ἰωαννείου ἀποστολικότητος κινήσις πρὸς τὴν παράδοσιν περὶ τῆς ἀποστολικότητος Ἀνδρέου ὑπῆρξε μία φυσικὴ ἐξέλιξις τῶν ἐσωτερικῶν στοιχείων τῶν δύο παραδόσεων καὶ δὲν ἠλλοίωσε τὸ περιεχόμενον τῆς συνειδήσεως τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς πρὸς τὴν κυρίαν πηγὴν τῆς ἀποστολικότητος αὐτοῦ. Καὶ αἱ δύο παραδόσεις εἶχον ὡς ἀφετηρίαν τὴν τε ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ καταγραφὴν τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος τοῦ Ἀνδρέου δι' Ἰωάννου καὶ τὴν βαθυτέραν πνευματικὴν σχέσιν τῶν δύο ἀποστόλων. Πράγματι, ἡ μὲν παράδοσις περὶ τῆς ἰωαννείου ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐμπεριείχε *συνεπτυγμένην* καὶ τὴν περὶ τῆς ἀποστολικότητος Ἀνδρέου παράδοσιν, ἐνῶ ἡ παράδοσις περὶ τῆς ἀποστολικότητος Ἀνδρέου προϋπέθετε τὴν *ἀνεπτυγμένην* παράδοσιν περὶ τῆς ἰωαννείου ἀποστολικότητος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐκτον, ὁ Οἰκουμενικὸς θρόνος εἶχε καὶ διατηρεῖ πάντοτε τὴν συνείδησιν, ὅτι εἶναι ὁ θρόνος τοῦ «*πρωτοκλήτου*» τῶν ἀποστόλων Ἀνδρέου καὶ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, ἡ δὲ συνείδησις αὐτὴ ἐξηγεῖ τὴν εὐαισθησίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸ πρόσωπον καὶ τὴν θεολογίαν τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου. Ἡ ἰωάννειος ἀποστολικότης τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκάλυπτεν εἰς τὴν συνείδησιν τῶν Βυζαντινῶν τὴν διαδοχὴν τῆς ἀποστολικῆς διδασχῆς καὶ πίστεως, διὸ καὶ εἰς τὸν ἀπόστολον Ἰωάννην προεβάλλετο ἡ ἰδιότης τοῦ

εὐαγγελιστοῦ. Ἡ ἀποστολικότης ὅμως Ἀνδρέου ἐκάλυπτε τὴν διαδοχὴν τάξεως, διό καὶ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν προεβάλλετο ἡ ιδιότης τοῦ «πρωτοκλήτου» τῶν ἀποστόλων καὶ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου.

Ἐβδομον, ἡ δι' ἀποκαλύψεως ἀναγωγὴ τοῦ ὄλου περιεχομένου τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἰωάννου εἰς τὸν ἀπόστολον Ἀνδρέαν κατέδειξεν, ὅτι εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν συνείδησιν τῆς Ἀνατολῆς οἱ ἀποστολοὶ Ἀνδρέας καὶ Ἰωάννης *περιχωροῦν* καὶ *ἐνυπάρχουν* ἐν ἀλλήλοις καὶ προσδιορίζουν τὸ ὄλον περιεχόμενον τῆς περὶ ἀποστολικότητος συνειδήσεως τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ ἰωάννειος ἀποστολικότης τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐμπεριέχουσα ἐν σπέρματι καὶ προβάλλουσα τὴν ἀποστολικότητα Ἀνδρέου, ἀναδεικνύει διὰ τῆς συνθέσεως τῶν δύο παραδόσεων τὸ ὄλον περιεχόμενον τῆς περὶ ἀποστολικότητος συνειδήσεως τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ὁποῖον ἀπετυπώθη ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον καὶ εἰς τὴν καθ' ὄλου ἰωάννειον θεολογικὴν παράδοσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν πατερικὴν παράδοσιν καὶ τὴν καθ' ὄλου θεολογίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

RESUME

Les racines apostoliques du trône de Constantinople constituent un fait incontestable, prouvé par le moyen de l'Église locale de la petite ville de Byzance, qui fut incorporée au trône et, au moment de la fondation de la Nouvelle Rome, constituait presque la moitié de la ville. Dans le célèbre texte de la Doctrine des Apôtres (*Doctrina Apostolorum*), écrit entre la fin du IIème et le début du IIIème siècle et parvenu à nous en traduction syriaque, l'apostolicité de l'Église locale de Byzance est particulièrement soulignée (W. Cureton, *Ancien Syriac Documents*, London 1864, 34).

Cette tradition fut mise en valeur pendant la période du schisme acacien (484-519), où la confrontation entre les trônes de l'Ancienne et de la Nouvelle Rome menait à la contestation des droits canoniques du trône de Constantinople avec le critère absolu de la conception occidentale sur l'apostolicité des trônes patriarcaux. Il est très caractéristique que, lors de la visite, selon la tradition, du pape Jean (525) à Constantinople, on a mis en avant — avec l'appui même de l'historien Procopius — la tradition attribuée à Dorothee de Tyr, selon laquelle d'ordination de Stachys comme évêque de Byzance fut faite

par l'apôtre André (PG 92, 1072). Cette tradition a influencé la littérature relative à l'oeuvre apostolique du premier appelé parmi les apôtres André, ce qu'on ne peut pas contester par des hypothèses, puisqu'il est affirmé aussi par la propagation étonnante — dès le début du Vème siècle — de la vénération de l'apôtre André dans toutes les Églises locales de l'Orient et de l'Occident ayant de rapports spirituels avec Constantinople.

L'utilisation non systématique et non officielle de cette tradition en Orient pour mettre en avant l'apostolicité du trône de Constantinople, est incontestablement due à la compréhension de l'apostolicité surtout comme succession de foi, se rapportant à tous les apôtres et non seulement au fondateur de l'Église locale. De toute façon, cependant, la sensibilité sur cette idée plus générale de l'apostolicité a été mise en fonction. L'affirmation parallèle de l'apostolicité et de l'oecuménicité du trône de la Nouvelle Rome indique, d'ailleurs, non seulement leur développement conjoint pendant le VIème siècle, mais aussi l'«indifférence» du trône de soutenir l'oecuménicité s'appuyant au contenu de la tradition relative à l'apôtre André.

Par ailleurs, parallèlement à la tradition de l'apôtre André fut aussi développée la tradition sur le rapport du trône de Constantinople avec saint Jean l'Évangéliste, dont l'activité apostolique en Asie et en Europe jetait les fondements, selon le susmentionné témoignage de la Doctrine des Apôtres, du rapport, direct ou indirect, avec le trône de la Nouvelle Rome. L'apostolicité johannique du trône de Constantinople correspondait plus directement à la sensibilité des Byzantins sur la compréhension de l'apostolicité avant tout comme succession de foi, puisque saint Jean l'Évangéliste avait inscrit dans son Évangile la tradition apostolique. Il devient ainsi clair pourquoi, au moment où s'achevait le cercle de la tradition sur le rapport entre le trône et le premier appelé parmi les apôtres André, le Patriarche oecuménique Photius a mis en avant, dans sa Lettre à l'évêque-primat d'Arménie Zacharie, l'apostolicité johannique du trône. Il est très caractéristique que, dans cette Lettre, l'apostolicité des quatre premiers trônes patriarcaux est attachée aux quatre évangélistes, tandis que celle du trône de Jérusalem est attachée au caractère sacré de la Terre Sainte. En effet, l'apostolicité du trône de Rome se réfère à saint Luc, celle de Constantinople à saint Jean, celle d'Alexandrie à saint Marc, et celle d'Antioche à saint Mathieu (*Pravoslavnyi Palestinskij Spornik*, 31, 1982, p. 179).

Cette affirmation officielle de l'apostolicité johannique du trône

de Constantinople présuppose l'existence d'une tradition relative antérieure, ce qui ressort même de la déclaration du Patriarche Oecuménique Ignace dans le synode de Constantinople de 861 (Prima - secunda). La déclaration d' Ignace était une réponse aux délégués du pape au Synode, qui se sont déclarés représentants «du trône apostolique»; elle est conservée dans la collection canonique du cardinal Deusdedit (XIème siècle) en traduction latine et porte ainsi: «... *J'occupe, moi aussi, le trône de l'apôtre Jean et du premier appelé apôtre André*» (Wolf von Glanvell, *Die Kanonessammlung des Kard. Deusdedit*, Iderbon 1905, p. 603).

Le développement —parallèle ou conjoint— de ces deux traditions ne doit pas être considéré comme étant sans aucun rapport aussi avec les relations spirituelles plus profondes existant entre les apôtres André et Jean. Ces relations spirituelles sont manifestées —directement ou indirectement— dans la tradition apostolique et post-apostolique. La sensibilité de saint Jean l'Évangéliste de mettre en avant, dans son Évangile, l'autorité extraordinaire de l'apôtre André dans le chœur des apôtres est très caractéristique, tandis que tout ce que nous connaissons sur le premier appelé parmi les apôtres provient surtout de saint Jean et ses disciples. Lorsque le disciple de saint Jean Papias d'Hierapolis se réfère à la tradition des «presbytres», il met l'apôtre André au premier rang en le faisant précéder à l'apôtre Pierre et Jean l'Évangéliste (Eusèbe, *H.E.*, III, 39, 3-4).

Cette sensibilité de saint Jean et de ses disciples pour la personne et la prédication de l'apôtre André est expliquée de façon plus complète dans une autre tradition, sauvée dans un fragment du Canon du Mouratori (fin du IIème siècle). D'après cette tradition, saint Jean l'Évangéliste et un cercle de ses disciples avaient décidé, à l'instigation de saint Jean, de jeûner et de prier pendant trois jours, afin que leur soit révélé le contenu de l'Évangile. Mais, durant la première nuit se présenta l'apôtre André qui leur révéla le contenu de l'Évangile selon Jean: «... *Eadem nocte revelatum Andreae ex apostolis ut recognoscentibus cunctis Johannes suo nomine cuncta describeret*». Ce témoignage provient clairement du cercle des disciples de saint Jean l'Évangéliste et allègue la prédication de l'apôtre André comme la principale source de l'Évangile selon saint Jean. Cette relation, personnelle et spirituelle, entre André et Jean démontre la liaison —parallèle ou conjointe— des deux apôtres avec l'apostolicité du trône de Constantinople, puisque, d'une part la tradition johannique se rapportait intérieurement à l'apôtre André au moyen du contenu

de l'Évangile selon saint Jean et, d'autre part la tradition sur l'apôtre André s'intégrait dans sa référence à la tradition johannique. En effet, comme par la tradition johannique c'était l'apôtre André qui, en dernière analyse, était mis en avant, par la tradition sur l'apôtre André se relevait indirectement aussi l'apostolicité johannique du trône de Constantinople. Mais, si la tradition sur le premier appelé parmi les apôtres était propre à la succession apostolique selon l'ordre, la tradition sur saint Jean l'Évangéliste accentuait particulièrement la succession apostolique selon la foi; c'est pourquoi, le trône de Constantinople était caractérisé officiellement comme trône de Jean et d'André, puisque l'un existe dans l'autre de manière qu'ils se manifestent l'un dans l'autre.